

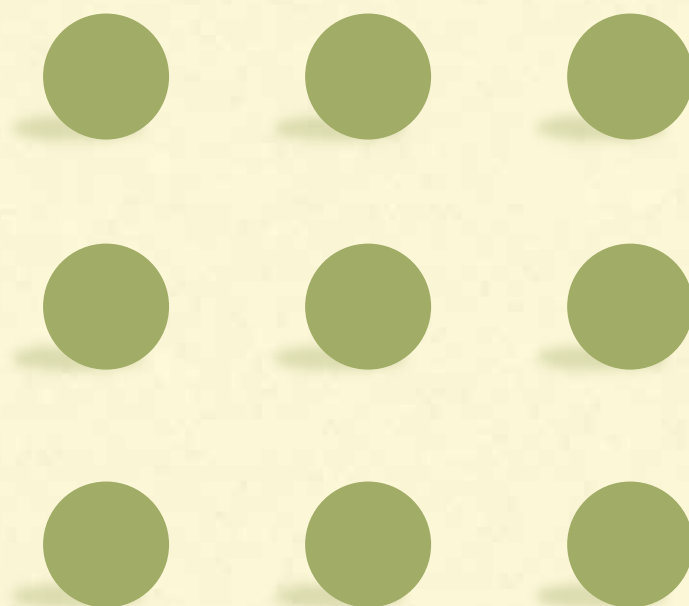
Ďalekohľad

29

2 0 1 4

.....

Vidíš problém alebo výzvu?

*Spoj všetky body jedným ťahom,
štyrmi rovnými čiarami.*

O B S A H

Ú V O D N Í K 2

S P R Á V Y 3

P R E D S T A V U J E M E P R O J E K T Y . 6

- Sokrates sa presťahoval na Slovensko 6
- Abeceda Sokratovho inštitútu 8

T É M A 9

- Mikroprojekty študentov Sokratovho inštitútu 10
- Erik Baláž: Mŕtve drevo – živí živý les 12
- Vlčie hory/recenzia dokumentárneho filmu 13
- Keď chlap stojí svojimi nohami na svojej pôde, vtedy je slobodný . . 16

P R A C O V N Ý L I S T 14

- Pracovný list: Mŕtve drevo – živý les 14

A K T I V I T A N A V Y U Č O V A N I E . 18

- Pre učiteľky a učiteľov 18
- Tajomstvo Veľkonočného ostrova 22
- Daj mobilu druhú šancu 23
- Tajný život mobilu (Aktivita na rovesníckej vzdelávanie) 24

R E P O R T Á Ž E 20

- Stojí naša spoločnosť pred kolapsom? 20
- O peruánskom príbehu a globálnom vzdelávaní 28
- Schooling the world The white man's last burden. 30

G L O B Á L N E V Z D E L Á V A N I E . . 25

- Jak pomáhat a neublížit ani sobě, ani chudšímu bližnímu 25

I N Z E R C I A 31

Problém alebo výzva?

s mladšími. A v neposlednom rade inšpirujú a dodávajú odvahu na ceste k hľadaniu. Tento priestor sa vďaka pomoci mnohých ľudí zhmotnil do podoby Sokratovho inštitútu.

Inštitút nesie meno po človeku, ktorého som si vždy nesmierne vážil. S pokorou hľadal pravdu, bol skromný, nákazlivo zvedavý, čestný a vedel, že nič nevie. Skutočný „sofos“.

A prečo Sokratov inštitút zriadilo Centrum environmentálnej a etickej výchovy Živica? Prečo sme ho nepomenovali po niektorom významnom ekológovi? Pretože ochrana životného prostredia je v prvom rade stavom našej mysle a vedomia. Je o skúmaní seba samého, hľadaní zmyslu bytia a pokornom odhaľovaní tajomstiev života. Sokrates toho veľa nevedel o ekosystémoch. Vedel ale veľa o povahe ľudskej mysle.

Na obálke tohto čísla nie je po prvýkrát v histórii Ďalekohľadu fotografia. Dvadsať deviate číslo vás privítalo hlavolamom. Dá sa naň pozerat' ako na problém, alebo ako na výzvu. A pred rokom sme presne na tento hlavolam robili nábor do prvého pilotného ročníka Sokratovho inštitútu. V tejto chvíli končí prvých 22 nadaných vysokoškolských študentiek a študentov svoje dva semestre, ktoré absolvovali so „Sokratom“.

Vždy som veril v silu vzdelania a moc inšpirácie, ktorá môže vzniknúť pri stretnutí so skutočne múdrymi ženami a mužmi. Mal som sen vytvoriť priestor, kde poznávanie seba a sveta je hlbokým zážitkom. Miesto, kde sa stretávajú zapálení mladí ľudia túžiaci po hľadaní múdrosti. Miesto, kde múdri starší odovzdávajú svoje skúsenosti, poznanie, delia sa o svoje pády aj úspechy

Na stránkach tohto čísla sa môžete viac dozvedieť o témach, ktoré sa v rámci štúdia preberali. Pripravili sme pre vás aj pracovné listy a aktivity, ktoré môžete využiť na svojich školách. Verím, že budú pre vás aj vašich žiakov inšpiráciou akou bol aj Sokrates pre svojich spoluobčanov.

Juraj Hipš
hips@zivica.sk

I N Z E R C I A

Žijeme a pracujeme tu, preto používame živec na podporu nášho mesta.

www.lokalnamena.sk

Od semienka po vzťah – od včiel k zeleným strechám

Už dnes žije väčšina obyvateľov Zeme v mestách a tento trend sa stupňuje. Je preto dôležité, aby mestá prestali fungovať ako vysávače vidieka a začali sami produkovať potraviny a zvyšovať biodiverzitu. Aby Živica podporila eko-život v meste, začala v máji 2013 realizovať projekt, v ktorom vybuduje v Bratislave a vo Zvolene 3 komunitné záhrady a osadí 6 mestských úľov.

KOMUNITNÉ ZÁHRADY

Komunitné záhrady slúžia najmä ako inšpirácia na pestovanie si vlastného jedla, kompostovania či ozeleňovania nevyužitých mestských pozemkov. Sú priam rajom pre rodiny s deťmi, ktoré nemajú možnosť obrábať vlastnú záhradku.

„V komunitnej záhrade sa deti môžu zoznámiť s náradím, sadením a zlepšiť si tak svoju celkovú zručnosť. Záhrady zároveň vytvárajú komunitu ľudí, ktorá si vymieňa recepty, organizuje spoločné pečenia či zavárania, a tak tu môžu deti pričuchnúť k tomu, ako správne skladať či konzervovať vypestovanú úrodu“, hovorí Janka Buchtová z Vodárenskej komunitnej záhrady.

Dôležitou úlohou týchto záhrad je inšpirovať ľudí, aby si začali budovať vlastné za panelákom, vo vnútorných dvoroch, na nevyužitých plochách. Ukazujú, čo všetko sa dá vyrobiť z odpadu po rekonštrukciách (okná na parenisko), z vecí

PRÍPRAVA KOMUNITNEJ ZÁHRADY V BRATISLAVE
FOTO: SLAVO UHRÍN

pri kontajneroch (koberec ako základ jazierka) alebo v zberných dvoroch (dosky na záhony, palety na kompostovisko). Mnohé sú príkladom toho, že aj bez peňazí sa dá v meste urobiť kus živej záhrady.

MESTSKÉ VČELY

Včela je najdôležitejším opeľovačom. Bez nej by mohlo v Európe vyhynúť až 20 tisíc druhov rastlín. Už niekoľko rokov nastáva po celom svete veľký úhyn včiel. Okrem chorôb a klimatických zmien škodí včelám súčasná poľnohospodárska výroba – najmä používanie pesticídov.

„V súčasnosti práve mestské prostredie vyhovuje včelám viac ako to vidiecke. Mesto má oveľa širšiu ponuku kvitnúcich rastlín. Ľudia tu pestujú kvety, je tu mnoho druhov okrasných stromov a kríkov. Takže pasva je vďaka tomu pestrá aj dostatočne dlhá,“ hovorí Petra Ježeková z bratislavskej časti projektu.

Úle sa dajú umiestniť na strechy, balkóny, dvory či do záhrad a parkov. V súčasnosti ich už takto nájdeme po celom svete. New York, Paríž, Viedeň či Praha sú príkladom toho, ako môžu včely obohatiť mestské prostredie bez obťažovania obyvateľov, a pritom vyprodukovať kvalitný med.

Ak je o včely správne postarané, ľudia v susedstve o nich nemusia vôbec vedieť. Môže sa samozrejme stať, že sa napriek všetkým opatreniam vyroja, roj sa však zavesí na jedno miesto a „čaká“ na včelára a odchyt. Netreba sa báť, rojace sa včely neútočia a nebodajú.

„Včela vo všeobecnosti nie je prirodzene agresívny hmyz. Ľudia si ju častokrát mýlia s osou, ktorá vlietava do pohárov a tanierov. Včela sa o potraviny nezapája a jej cieľom nie je uštipnutie, ale priniesť do svojho úľa dostatok zásob,“ povedala Zuzana Špániková zo zvolenskej časti projektu.

Projekt je podporovaný prostredníctvom programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce a spoločnosti dm – drogerie markt.

Petra Ježeková
jezekova@zivica.sk

Svetový supermarket

Unikátna putovná interaktívna výstava pre vašu školu

Bežne nakupujeme produkty vyrobené tisícky kilometrov od nás. Nemôžeme tak priamo vidieť často neľudské podmienky, v ktorých tieto produkty vznikajú. Výstava Svetový supermarket sa zaoberá súvislosťami medzi našou spotrebou a problémami ekonomicky rozvojových krajín (chudoba, detská práca, výruby dažďových pralesov, ubúdanie vodných zdrojov).

Výstava je určená pre II. stupeň ZŠ, SŠ aj širokú verejnosť. Svetový supermarket búra predsudky, spochybňuje stereotypy, prepája globálne témy s vlastným životom a efektívne začleňuje globálne témy do výučby. Prináša objekty, ktoré je možné rozobrať, zväžiť alebo skúmať v nadživotnej veľkosti.

Na siedmych stanovištiach s interaktívnymi objektmi a panelmi nazbierate bavlnené chumáče, ktoré v sebe ukrývajú „pravdu“, zväžite svoje oblečenie a zistíte, koľko vody sa spotrebuje na jeho výrobu, zaplatíte za čokoládu a budete sledovať, kde sa peniaze po ceste strácajú, pokým prídu k pestovateľovi kakaa, otvoríte mobil v nadživotnej veľkosti a odkryjete jeho hlboké tajomstvá, obrátite druhú tvár reklamného biznisu a praktík nadnárodných korporácií, na netypickej mape uvidíte cesty globálneho obchodného systému, na záver budete mať možnosť uvažovať, aké sú možnosti zmeny a odídete s malým darčekom.

Objednajte si putovnú výstavu o zodpovednom nakupovaní aj pre vašu školu, kultúrne centrum, knižnicu alebo múzeum! Rezervačný formulár a cenník nájdete na www.zivica.sk/svetovysupermarket.

Kateřina Urbanová
urbanova@zivica.sk

POZVÁNKA NA INTERAKTÍVNU VÝSTAVU

Príďte sa pozrieť na „Energiju zblízka“ do piešťanskej elektrárne!

Skúste pozvať žiakov na výstavu o energii postavenú teoreticky na fyzikálnych zákonoch a postulátoch. Na výstavu, kde žiaci získajú nové poznatky o energii a jej mieste vo fyzikálnej sústave prostredníctvom informačných panelov. Kde sa budú môcť dočítať všetko o jednotkách, v ktorých sa meria. Pozvite ich na výstavu, kde budú vidieť fotografie zachytávajúce jej prejavy a využitie, kde budú môcť počúvať podrobné popisy vnemov, ktoré v nich môže vyvolať.

A teraz skúste žiakov pozvať na výstavu o energii, kde si všetko to, o čom by len čítali alebo počúvali aj naozaj vyskúšajú priamo v priestoroch historickej budovy Piešťanskej elektrárne. Kde zistia „Ako chuť energia“. Kde sa jej jednotky premenia na predstaviteľné ekvivalenty, ktoré poznajú z každodenného života. Pozvite žiakov vyskúšať si náročnosť premeny mechanickej energie na elektrickú a za odmenu im ponúknete čaj, ktorý si sami uvaria alebo hudbu zo štýlového gramofónu. Nechajte ich odhaľovať tajomstvá vedy a techniky, ktoré naše životy tak výrazne ovplyvnili a ovplyvňujú. Budú môcť objavovať vynálezy, tak ako ich objavovali vedci v dávnej i nedávnej minulosti.

Využijú pri tom takmer všetky zmysly – energiu budú cítiť, dotýkať sa jej, voňať ju, počúvať a samozrejme sledovať. Od jej zdrojov sa žiaci v ďalšom programe dostanú k vlastnej spotrebe a k vplyvom nášho životného štýlu. Budú samostatne nachádzať odpovede na vyvstávajúce otázky „**Energie v súvislostiach**“. Z iného uhľa pohľadu nahliadnu na dopravu, oblečenie, darčeky, sociálne siete a ďalšie súčasti života.

ŽIACI PREMIENAJÚ SVOJU ENERGIU NA ELEKTRICKÚ. A HUDBA HRÁ
FOTO: ROBO SEKULA

A na záver možno odhaliť aj odkaz ukrytý vajúci sa v škatuli.

Okrem toho na školákov čakajú „**Fyzikálne experimenty**“, kde si vyskúšajú vodivosť rôznych materiálov, zostroja si vlastné interaktívne LED pohľadnice, budú spájať obvody či skúšať účinnosť solárnych panelov. A čaká na nich ešte oveľa viac. V „**Záhrade štyroch živlov**“ sa presvedčia o sile i ľubozvučnosti vody a v praxi si tiež overia energetický potenciál slnka.

A ak potom príjmu pozvanie do srdca svetoznámeho kúpeľného mesta, kde plnými dúškami budú môcť vnímať jeho atmosféru, sme presvedčení, že takéto pozvanie nielen neodmietnu, ale zážitok ich ani nesklame.

Unikátnu interaktívnu výstavu „Energia zblízka“, navrhnutú špeciálne pre priestory Piešťanskej elektrárne a potreby žiakov Základných škôl, pre Vás pripravuje Západoslovenská energetika, a. s. v spolupráci s Centrom environmentálnej a etickej výchovy Živica a Strednou odbornou školou záhradníckou v Piešťanoch. Školám bude prístupná od nového školského roku 2014/2015.

Tešíme sa na vás.

Zuzana Dovalová
dovalova@zivica.sk

Záhrada, ktorá učí

Predstavte si školu, v ktorej sa deti učia geometriu pomocou stromov v školskom sade a matematické funkcie spoznajú na pohybe vody v záhrade. Rastliny v záhrade budú hrať zase hlavnú úlohu pri chemických a fyzikálnych experimentoch. Dejepis a slovenský jazyk si deti precvičia na školskom záhone a to tak, že určite nezabudnú, čo sa naučili.

Zdá sa vám to ako utópia? Utópia sa stáva realitou, takéto školské záhrady práve na Slovensku vznikajú. Osem odvážnych a inšpiratívnych slovenských škôl práve tvorí svoje školské záhrady, ktoré učia. Pilotné školské záhrady budú mať v sebe prvky prírodných záhrad aj vzdelávacie prvky. Samotnej tvorbe záhrad predchádzalo spoločné plánovanie. Žiaci a učitelia na školách spoznávali možnosti prírodných záhrad a vyjadrovali, čo by vo svojej novej záhrade chceli a ako by (sa) v nej vedeli učiť.

VÝUČBA VONKU
FOTO: JANA KOŤKOVÁ

Navštíviť tieto záhrady a inšpirovať sa budete môcť už v školskom roku 2014/2015. Do projektu „Záhrada, ktorá učí“, sú zapojené základné a stredné školy v Žiline, Dolnom Kubíne, Kremnici, Šahách, Lučenci, Zaježovej a Spišskom Hrhove. Mnoho nápadov na tvorbu vlastnej učiacej školskej záhrady nájdete aj v pripravovanej metodologickej príručke a na webovej stránke www.zivica.sk/zahradaktorauci.

Projekt „Záhrada, ktorá učí“, bol podporený Islandom, Lichtenštajnskom a Nórskom prostredníctvom Programu Aktívne občianstvo a inklúzia, ktorý realizuje Nadácia Ekopolis v spolupráci s Nadáciou pre deti Slovenska a SOCIA – nadácia pre sociálne zmeny.

Jana Kotková
kotkova@zivica.sk

Školy, chcete sa zmeniť? Zapojte sa do Zelenej školy!

Aj v školskom roku 2014/2015 je program Zelená škola otvorený všetkým školám, ktoré chcú zmeniť seba a svoje okolie, rozvíjať priateľské vzťahy so žiakmi a vyskúšať si čaro i nástrahy spolupráce. Zaregistrujte svoju školu do 14. septembra 2014 na www.zelenaskola.sk a získajte tak pre ňu pestrý praktický servis. Zelená škola, ktorá tento rok oslavuje 10. ročník svojej existencie, je najväčší slovenský ekoprogram pre školy. Koordináciu Zelenej školy zabezpečuje Živica, národným garantom je sieť ŠPIRÁLA.

„Žiaci vďaka Zelenej škole začínajú vnímať svoje okolie ináč – tamto je nevysadená plocha, čo by sme s tým mohli my urobiť?“ uvádza Soňa Chlebníčnanová zo Školy u Filipa z Banskej Bystrice. „Žiaci

ZELENÁ ŠKOLA UČÍ AJ PREKONÁVAŤ PREKÁŽKY FOTO: ARCHÍV ŽIVICE

a učiteľia sa v Zelenej škole stávajú rovnocennými partnermi“, dodáva.

Vďaka programu sa na školách realizujú naozaj zaujímavé aktivity. Základná škola na Turnianskej ulici v Bratislave vysádza uprostred sídliska sad mnohých druhov stromov, ktorý bude slúžiť na vzdelávanie a relaxáciu. Základná škola Dominika Tarku v Plevníku–Drienovom sa zúčastňuje Eko-jarmoku, na ktorom žiaci prezentujú svoje environmentálne aktivity. Žiaci zo Základnej školy v Spišskom Štvrtku vymieňajú nakupujúcim igelitové tašky za ekologickejšie látkové. Základná škola v Žarnovici usporiadala workshop pre verejnosť zameraný na prírodné záhrady.

Súčasťou programu je aj Inovačné kontinuálne vzdelávanie. Toto prináša účastníkom iný pohľad na jednotlivé témy ako bežné vzdelávanie. Veríme, že zmena prichádza zvnútra a preto sa snažíme, aby si každý účastník odniesol viac ako bežné informácie. Navyše získa aj množstvo praktických návodov ako pracovať s prierezovou témou Environmentálna výchova.

Zelená škola podporuje na školách priestor na rozvoj tvorivého a kritického myslenia. „V zapojených školách dochádza k zlepšeniu medziludských vzťahov a atmosféry prostredníctvom spolupráce na spoločných cieľoch“, uvádza Miroslava Piláriková. Školám je nápomocná aj jedinečná metodika 7 krokov. Prioritou je **zapojenie žiakov.**

Program Zelená škola odporúča Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu a realizuje sa pod záštitou Ministerstva životného prostredia SR. Uznanie získal aj od Environmentálneho programu OSN (UNEP). www.zelenaskola.sk

Mirka Piláriková
pilarikova@zivica.sk

Platíte živcom – podprite seba aj svoje mesto

Bratislavčania a Zvolenčania majú po prvýkrát šancu platiť lokálnou menou. Živica dala do obehu lokálnu menu živce, ktorá má za cieľ podporiť miestne prevádzky a miestnu ekonomiku. Slávnostné odhalenie živca sa konalo 13. apríla 2014 v Starej tržnici v Bratislave.

„Živce je inšpirovaný lokálnymi menami, ktoré fungujú po celom svete. Chceme priniesť niečo, čo spojí navzájom zákazníkov s ich obchodníkmi a dá im šancu podporiť svoje mesto. Súčasná ekonomická kríza je výbornou šancou takéto alternatívy naštartovať,“ vysvetľuje riaditeľ Živice Juraj Hipš. Dôvodom pre vznik lokálnych mien je fakt, že centrálné meny už nie sú kryté reálnou hodnotou a postupne strácajú stabilitu. Ľudia si začínajú uvedomovať, aký význam má pre udržanie miestneho rozvoja ekonomická nezávislosť a súdržnosť miestnych komunít. Verejnosť sa stavia proti odtokaniu miestneho bohatstva z regiónu prostredníctvom bánk, finančných špekulantov a nadnárodných firiem. Lokálna mena živce vznikla v spolupráci s dlhodobo fungujúcimi menami vo švajčiarskom Bazileji a rakúskej Waldviertel. Skúsenosti ukazujú, že obchodníkom prináša zvýšenie obratu a posilňuje vzťah so zákazníkmi. Zároveň sa peniaze viac otáčajú v rámci mesta a aj medzi obchodníkmi navzájom.

V anglickom Bristole sa v lokálnej mene platia aj miestne dane alebo vyplácajú časti miezd zamestnancov. Ambíciou živca je dohodnúť sa s mestami Bratislava a Zvolen na podobnej schéme. Živce je teda doplnková lokálna mena, ktorá bude platiť súčasne s eurom a je na euro viazaná. Bude platná v dvoch variantoch – v Bratislave bude platný Bratislavský živce a vo Zvolene Zvolenský živce.

„Používanie živca je jednoduché. Ľudia, ktorí ním chcú platiť, si ho môžu zameniť na výmenných miestach a použiť v za-

pojených prevádzkach, ktorých zoznam nájdete na www.zivica.sk/lokalnomena. Všetky zapojené prevádzky sú označené špeciálnymi nálepkami, takže ich ľahko spoznáte. Živcom sa platí v pomere 1:1 s eurom a zákazník pri výmene dostáva 5% bonus“, objasňuje Lucia Katonová, koordinátorka projektu.

Mena bude mať časovo obmedzenú platnosť, aby sa podporil jej obeh a aby s ňou nebolo možné špekulovať. Zákazníci budú musieť menu pred skončením splatnosti minúť, obchodníci si ju budú môcť do 30 dní od skončenia platnosti zameniť naspäť za eurá. Živce sú proti falšovaniu chránené štandardnými ochrannými prvkami. Z účtovného a daňového hľadiska sú živce v zmysle zákona o účtovníctve ceniny (napr. ako gastro lístky, darčekové poukážky). Transakcie s nimi sú účtované v oficiálnej mene podľa platného zákona o účtovníctve.

Živce je **komunitnou menou**, spája ľudí a umožňuje im vyjadriť podporu svojmu mestu. Vytvára priamy kontakt medzi miestnymi podnikmi a ich zákazníkmi, čím rozvíja osobnejšie vzťahy a prepojenia. Obchodník vníma viac potreby svojho zákazníka a naopak. Posilňuje sa tak vzájomná solidarita a spolupatričnosť. Živce pomáha aj životnému prostrediu – lokálny nákup znamená menej prepravy a menej skleníkových plynov v ovzduší. Projekt je podporovaný prostredníctvom **programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce** a spoločnosti dm – drogerie-market.

Petra Ježeková
jezekova@zivica.sk

PLATBA ŽIVCOM V OBCHODE
FOTO: ARCHÍV ŽIVICE

Sokrates

sa presťahoval na Slovensko

Chcete sa porozprávať s eskimáckym šamanom o globálnom otepľovaní? S brazílskou profesorkou o živote v Amazonskom pralese? Alebo s iránskym ekonómom o tom, ako sa meria šťastie? Aj takéto netradičné možnosti ponúka študentom i verejnosti Sokratov inštitút.

Splnený sen

Sokratov inštitút je ročné doplnkové štúdium pre študentov vysokých škôl z rôznych odborov. Dvadsať nadaných mladých ľudí sa stretne počas desiatich víkendov s desiatimi lektormi. Vďaka spolupráci s Technickou univerzitou vo Zvolene je štúdium akreditované, vďaka donorom je pre študentov zdarma. Ale to všetko sú len vonkajšie definície, samozrejme.

Z môjho uhla pohľadu (ako organizátora projektu) je Sokratov inštitút splneným snom. Snom o tom, že aj na Slovensku môžeme vytvoriť priestor, kde sa môžu stretnúť šikovní študenti a inšpiratívni lektori z celého sveta. Kde je čas na neformálnu debatu pri káve, pretože profesor neuteká opravovať písomky. Kde sa študenti neboja pýtať na čokoľvek a kde dostávajú odpovede.

Sokratov inštitút neprišiel spasiť slovenskú akademickú obec. Tá takúto spásu nepotrebuje. Prišiel len zaplniť určité prázdne miesta. Miesta, ktoré tradičné univerzity nemôžu zasiať; nie však preto, že by boli nekvalitné. Majú jednoducho iné ciele a iný charakter. Ani vidlička nie je menej kvalitná než lyžička, polievku si ňou však nenaberiete. V prvom rade sme chceli, aby Sokratov inštitút ponúkal holistické, celistvé štúdium. Chceli sme, aby naši študenti študovali rôzne odbory, pochádzali z rozličných miest, mali rozličné svetonázory, a aby ochutnali najrozličnejšie témy. Tak u nás študuje scenárista z Michaloviec, ale aj lekárka z Bratislavy či lesník zo Zvolena. Niektorí naši študenti sú zbožní katolíci, iní veria v reinkarnáciu. A tak sa môžeme obohacovať medzi sebou, v istom zmysle nám lektorov ani netreba.

KRSTENIE NOVEJ KNIHY SÚČASNÁ
SPOLOČNOSŤ – VÝZVY A VÍZIE
FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

Lektori bez pečiatky

Aj naši lektori sú každý z iného súdka. Biopestovateľ Ján Šlinsky trávi väčšinu svojho života na poli, je vlastníkom viacerých technologických patentov. Ochránár Erik Baláž natáča v krásnej prírode Vysokých Tatier a Polonín, jeho podmanivé dokumenty videli už tisíce ľudí. Psychológ a tréner Dušan Ondrušek lieta po celom svete a radí ľuďom, ako zvládať konflikty. Za posledné mesiace mi posielal maily z Kirgizska, Jordánska i New Yorku.

Filozof Václav Cílek napísal desiatky kníh, profesorka Vanessa Andreotti vyštudovala dve vysoké školy. Ekonóm Saamah Abdallah pracuje v londýnskom City, niekoľko sto metrov od najväčšej britskej burzy. Naopak psychológ Ivan Verný nepíše takmer vôbec. Zato ale vie jazdiť na koni a strieľať z luku. A eskimácky šaman Angaangaq nemá žiadne formálne vzdelanie; naučil sa tomu,

čomu všetci Eskimáci: príbehom, zvykom a zručnosťami svojho ľudu. V dospelosti žil na Západe, a tak sa doučil anglicky i mnoho iných vecí. Neskončil ale nikdy ani strednú školu.

Že nemá akademický titul? Sokrates ho tiež nemal; nemal mimochodom ani sako, ani auto, ani prístup na internet.

V tomto bode chceme nasledovať Sokrata. Chceme za lektorov pozývať aj ľudí, ktorých poznanie nie je schválené na opečiatkovanom papieri. Ľudí, ktorí prinášajú nové a provokatívne pohľady, ktorí nie sú konformní. Chceme jednou nohou vystupovať z mainstreamu vzdelávania. Aj v kontexte nedávnych škandálov s podvodnými titulmi sme rozhodnutí klásť dôraz na to, čo majú naši lektori v hlave a v srdci, a nespoliehať na kúsok papiera.

ŠTUDENTI MUSILI ZVLÁDNUŤ VIACERO PREKÁŽOK FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

TÍMOVÁ PRÁCA FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

VEČERNÉ ČÍTANIE Z OBLÚBENÝCH KNÍH ŠTUDENTOV FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

Škola života

Sokratov inštitút je zameraný na prax. Nechceme, aby študenti rok čítali a potom po nociach písali traktáty, ktoré už nikto nikdy čítať nebude. Chceme, aby sa rozprávali medzi sebou a s lektormi tvárou v tvár. A potom aby šli tam, kde sú najviac doma, a pokúsili sa niečo zmeniť. V tomto ročníku napríklad Simona organizuje zbierky zdravotníckych pomôcok, Marián zamestnáva cez internet mladých ľudí v okolí Detvy, Martin organizuje výstavu o Indii, Majka pomáha zaviesť v Bratislave lokálnu menu. Chceme, aby naši študenti neprepadali idealizmu a krásnym slovám, ale učili sa radšej umeniu možného.

Riaditeľ Živice a zakladateľ Sokratovho inštitútu Juraj Hipš spomína na vlastné učňovské roky: „Veľkou školou života pre mňa bolo moje pôsobenie v treťom sektore. Absolvoval som mnoho dobrých kurzov, interak-

tívnych a živých. A samozrejme som sa najviac naučil v praxi. Sokratov inštitút som založil preto, lebo verím v silu vzdelania. Dlhé roky som učil na strednej škole a viem, akým masívnym spôsobom môže triedu ovplyvniť učiteľ, akú veľkú moc má. V dobrom i v zlom.“

Slovensko nekončí za Bratislavou

A napokon, Sokratov inštitút nie je usídlený v Bratislave. Sídlime na lazoch na Zaježovej, asi 30 kilometrov od Zvolena. Aj keď nám bolo mnohokrát odporúčané, aby sme si nekomplikovali život a našli si priestory v Bratislave, nechceme tak urobiť. Keď vám za oknom študovne padne do trávy hruška, prídete na iné myšlienky, ako keď vám tam zaškrípe električka. A navyše, takto sme otvorení aj študentom z východného a stredného Slovenska, ktorí by na víkendy do Bra-

tislavy nešli. Pravda, stratili sme Prahu; z Českej republiky k nám dochádzajú študenti len z Brna. Keď organizujeme prednášky pre verejnosť, často sa nám stane, že do Zvolena príde viac ľudí ako do Bratislavy. Aj to je malým dôkazom, že sa oplatí investovať energiu aj mimo hlavného mesta, a rozvíjať slovenské vysoké školstvo ako celok.

Pravda je mnohohlas

Prečo sme si zvolili do názvu nášho inštitútu práve Sokrata? V istom zmysle nám pripadalo vhodné a vtipné prihlásiť sa k dedičstvu klasického Grécka v čase, keď k nám z Atén dolieha najmä volanie o pomoc. Je dobré nezabúdať, že aj my sme Grécku niečo dlžní.

Najmä však, podobne ako Sokrates, veríme v silu otvoreného dialógu. Veríme v nesúhlas. Dnes nie je možné zakopať sa okolo svojho svetonázoru, nepriedušne zavrieť okná i dvere a tváriť sa, že svet vonku nejestvuje. Znepokojujúca inakosť si k nám vždy nájde cestu. Sokratov inštitút sme založili, pretože veríme, že v mnohohlase sa skrýva plnšia pravda.

Projekt Sokratov inštitút podporili vlády Švajčiarskej konfederácie a Slovenskej republiky, v rámci Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce. Firemným partnerom Sokratovho inštitútu je spoločnosť ZSE.

Ján Markoš,
Sokratov inštitút, markos@zivica.sk

KRÁSNA PRÍRODA ZAJEŽOVSKÝCH LAZOV FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

Abeceda Sokratovho inštitútu

Pýtate sa, čo spája Zuzanu Gallayovú, Juraja Hipša a Jána Markoša? Títo traja ľudia spoločne vytvorili nový projekt „Sokratov inštitút“, jedinečnú formu vzdelávania pre vysokoškolských študentov. Ešte stále nie ste v obraze? Sokratov inštitút ponúka 11 rôznorodých workshopov so zaujímavými osobnosťami, ktoré študentov prevedú svojou témou nielen formou prednášok, ale najmä aktívnou diskusiou, neformálnymi rozhovormi a praktickými aktivitami. Na zaježovských lazoch si pri čaji porozprávali, ako by vyzerala abeceda podľa Sokratovho inštitútu.

Atraktívna práca. Možnosť robiť s ľuďmi, ktorí niečo chcú – s tímom, ktorý má cieľ a so študentmi, ktorí sú aktívni, rozhladení, ochotní a pracovití. (ZG)

Brutálne veľa roboty. Od prípravy cez realizáciu nám to trvalo dva roky. E-learning, kniha, pohovory, propagácia, workshopy, študentské mikroprojekty,... (ZG)

Cesty. Cesty na Zaježovú, do Zvolena, do Bratislavy. Na porady, stretnutia s donormi, na workshopy. Sme ucestovaní, ale stojí to za to. A naučili sme sa vo vlakoch dobre relaxovať. (JM)

Dobro. V zmysle ako ho chápal Sokrates. Veci, ktoré sa zdajú na prvý pohľad jasné, pri hlbšom skúmaní až také jasné byť nemusia. Dôležité je podrobovať všetko kritike. Hľadáme, čo je dobré. Pre nás, pre projekt a pre ľudí okolo. Ale rovnako hľadáme riziká, ktoré môžu ohroziť (naše) dobro. (JH)

Emócie. Sokratov inštitút nie je len o vedomostiach, ale celkom určite aj o pocitoch. Emócie sú rovnako dôležité ako fakty. (JH)

Fonendoskop. Občas sme ako lekári, ktorí prikladajú ucho k projektu a počúvajú, či je v dobrej kondícii, či si plní

svoj cieľ. Lebo Sokratov inštitút je mladý a zaslúži si pozornú opateru. (JM)

Gong je pre nás symbol dochvilnosti. Študenti sa naučili chodiť načas práve vďaka jeho jednoduchému úderu. Chodiť načas je prejavom úcty k lektorom. Aj o tom je Sokratov inštitút. (JH)

Harmonizácia. Snažíme sa dať dohromady rozdielne pohľady tak, aby sa nestratilo ich osobitné čaro, no zároveň fungovať ako tím. To sa týka Sokratovho inštitútu na všetkých úrovniach, či už organizačného tímu, lektorov, študentov alebo vyučovania. (JM)

Improvizácia. Vždy a znova. Prvý ročník je plný improvizácie a je to tak dobre. Našťastie sú naši donori, lektori i študenti tolerantní, za čo im patrí veľká vďaka. (JM)

Jadro. Sokratov inštitút vznikol, aby robil podstatné veci a dostal sa k jadrú. Nie aby tancoval rituálne tančeky okolo formalít. Snažíme sa dostať k tomu, čo je podstatné. Nie, že by sme to podstatné poznali a mali na to patent. Ale snažíme sa hľadať to, a to je dôležité. Ísť k jadrú veci. (JM)

JÁN MARKOŠ
FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

JURAJ HIPŠ
FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

ZUZANA GALLAYOVÁ
FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

Krásny deň. Krásne prostredie. Kvalitný program. Toto všetko mi prebehne hlavou, keď sa rozhlíadnem dookola. (ZG)

Lenivosť. Tak toto je slovo, ktoré nepoznám. Poznám pokoj, spočinutie v tichu, ale to je niečo iné ako lenivosť. (JH)

Most. Budujeme mosty medzi lektormi a študentmi. Medzi mimovládnyimi organizáciami a univerzitou. Niekedy je ten most lanový a niekedy kamenný. Každopádne je zaujímavé vidieť, ako sa tie mosty stavajú. (ZG)

Nároky. Učím sa, ako od ľudí niečo vyžadovať a ako mať na nich primerané nároky. (JM)

Otvorenosť. Žiadame od študentov, aby sa začali pozerat' na veci novými pohľadmi. A preto aj prizývame lektorov, ktorí takýto nový pohľad vo svojej profesii razia. (JH)

Predsa to funguje. Je veľmi milé obzrieť sa za seba - ako sme plánovali projekt a jeho rozbiehanie. A teraz? Už sme sa preklopili do druhej polovice. Mám pocit, že sa len málo odlišuje pôvodný nápad od jeho dnešného chodu. Takže funguje! (ZG)

Rodová rovnosť. Je pekné, že študenti prichádzajú so svojimi vlastnými prednáškami na témy, ktoré neboli pôvodne súčasťou plánu. A nie je to len rodová rovnosť, ale aj mnoho iných vecí, ako napríklad rómska problematika či bitcoin. (JM)

Snívanie. Kde bude Sokrates o desať rokov? (ZG)

Tu a teraz. Keď chceme niečo meniť, robme to tu a teraz. Hľadajme cesty. (ZG)

Umenie. Všetko, čo robíme s radosťou, sa mení na umenie. Aj Sokratov inštitút je tak trochu umelecké dielo. (JM)

Vzdelávanie. Sokratov inštitút sa vždy nanovo pýta, čo to vlastne vzdelávanie je. Preto som šťastný, keď ako súčasť výučby vidím diskusie, tanec, štúdium textov aj prácu na poli. (JH)

X je pre mňa neznáma. Každý si za ňu dosadí niečo iné. Tak, ako si každý študent zo Sokratovho inštitútu vezme niečo iné. (ZG)

Yori sa narodil Jurajovi počas plánovania Sokratovho inštitútu. Akoby niečo nové prerazilo do starého sveta. (JM)

Záver sa nám blíži. Prvý ročník sa blíži ku koncu. A my už pomaly bilancujeme. Aby sme nasledujúci vedeli posunúť. Ale je to aj „Z“ ako zábava. Sokratov inštitút nie je len o prednáškach. Je to jednoducho zážitková pedagogika. (ZG)

Za rozhovor ďakuje Alžbeta Remencová, autorka je študentka politológie na Trnavskej univerzite v Trnave a študentka Sokratovho inštitútu, remencovabetka@gmail.com

PROGRAM ŠVAJČIARSKO-SLOVENSKEJ SPOLUPRÁCE
SWISS-SLOVAK COOPERATION PROGRAMME

 Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

 Slovenská republika
Na projekte sa finančne spolupodieľajú
Švajčiarska konfederácia a Slovenská republika.

BLOKOVÝ GRANT PRE MVO A PODPORU PARTNERSTIEV ŠVAJČIARSKO-SLOVENSKEJ SPOLUPRÁCE
REALIZUJE NADÁCIA EKOPOLIS
V SPOLUPRÁCI S PARTNERMI NADACIOU SOCIA A KARPATSKOU NADACIOU

 nadácia
ekopolis

soc'za

 Karpatská nadácia

WWW.BGSFM.SK

FIREMNÝ
PARTNER:

 ZSE

MEDIÁLNI
PARTNERI:

.týždeň

 ROFIT

 JETOFK
MONDE diplomatique

ZRIAĐOVATEL
SOKRATOVHO
INŠTITÚTU:

 živica
INSPIRUJEME K ZMENE

ODBORNÝ
GARANT:

 TECHNICKÁ UNIVERZITA VO ZVOLENE

Mikroprojekty študentov Sokratovho inštitútu

Na Sokratovom inštitúte sa málo číta a píše, o to viac sa ale pracuje v praxi. Aby naši študenti úspešne zložili skúšku, musia svoje znalosti pretaviť do konkrétneho projektu na svojej škole alebo v svojom meste. Len v reálnom svete naozaj dokážu, že sú schopní meniť Slovensko...

Eko-mapa

Veronika Belianska a Erika Klčová pracujú na projekte Eko-mapa (www.eko-mapa.sk). Na tejto jedinečnej mape nájdete množstvo informácií, ktoré vám umožnia žiť ekologickejšie vo vašom regióne. Okrem biofariem, ekoobchodov, vegetariánskych reštaurácií a chránených území tam nájdete napríklad aj tipy na výlety.

Nedotknuteľní

Martin Buňo strávil dva mesiace s kastou nedotknuteľných v Indii. V Bratislave, Banskej Bystrici a Žiline zorganizuje výstavu vlastných fotiek, ktorá Slovákom priblíži ťažké osudy tejto skupiny ľudí na okraji indickej spoločnosti.

Nemocnica u Medvedíka

Denisa Gdovinová si ako svoj mikroprojekt zvolila Nemocnicu u Medvedíka. Medici chodia do škôlok a na plyšových hračkách ukazujú deťom, že sa nemusia báť doktorov.

Elektronický asistent

Marián Liška vytvoril službu elektronického asistenta (<http://www.viras.sk>), ktorá umožní podnikateľom a iným zaneprázdneným klientom najat' si na diaľku krátkodobú posilu. Či už ide o prepisovanie alebo prekladanie textu, grafické práce alebo nakúpenie kvetov manželke, e-asistenti sú pripravení. Mariánov nápad bol ocenený finálovým umiestnením v súťaži Študentský podnikateľský plán.

Hudba pre seniorov

Anka Tölgyessyová si ako svoj mikroprojekt zvolila muzikoterapiu pre seniorov. Hráva im s priateľmi klasickú hudbu a potom sa spolu rozprávajú o tom, ako vyzerala Bratislava a život pred desaťročiami.

Lokálna mena Živce

Ako bratislavskí patrioti sa Peter Faltus a Mária Chudíková zapojili do projektu Živice, ktorého cieľom je zaviesť v Bratislave lokálnu menu. Peter a Majka majú za úlohu presvedčiť čo najviac predajcov, aby umožnili platenie lokálnou menou vo svojich obchodoch. Ak teda uvidíte v Bratislave na obchode nálepku „U nás môžete platiť Živcom“, bude to pravdepodobne vďaka nim.

Knižnička na univerzite

Jana Gondová sa zaslúžila o to, že na Univerzite Mateja Bela stojí nová knižnička plná skript a iných zaujímavých kníh. Pri knižničke pravidelne prebiehajú autorské čítania.

Časopis Ďalekohľad

Alžbeta Remencová sa stala na rok šéfredaktorkou časopisu Ďalekohľad. Má na starosti, aby špeciálne číslo časopisu o Sokratovom inštitúte vyšlo včas a v dobrej kvalite. Tak naháňa autorov a grafikov, píše a opravuje texty. A aby mala prehľad, obetovala v byte jednu stenu...

I N Z E R C I A

Ktorá je tá vaša
BIOPOTRAVINÁ ROKA 2014?
Hlasujte online na

www.biopotravinarka.sk

**vzdelávacie
centrum zaježová**

REALIZUJE ŽIVICA

zážitkové školy
v prírode

teambuildingy
pre firmy

netradičná
dovolenka
pre rodiny

kurzy
pre
verejnosť

ústranie
pre hľadajúcich

MIESTO, KDE ČLOVEK VNÍMA ♥

lazy pri Zvolene • inšpirujeme k zmene • vítame každého

www.zivica.sk/zajezova

Erik Baláž

Mŕtve drevo – živí živý les

„Mojim životným poslaním je preniesť medzi ľuďmi nadšenie z divokej prírody a motivovať ich, aby boli aktívni a pomáhali ju chrániť.“

Na kalamičných plochách vzniká rýchlo nový les. Niektoré staršie stromy kalamitu prežijú. Najviac stromov ale pochádza z prirodzeného zmladenia vzniknutého v roku, keď odumrela horná generácia stromov. Tieto mladé stromy by bez odumretia hornej generácie čakala kvôli nedostatku svetla smrť. Po kalamite však dostávajú šancu na život. Už pár rokov po odumretí stromov sa v lese nachádzajú na každom hektári desaťtisíce mladých stromov. Pionierske druhy drevín rýchlo rastú a zatienia kmene stromov ležiace na zemi. Tie vďaka tieňu a zvýšenej vlhkosti postupne zarastajú machom a na machu začína rásť ďalšia generácia

stromov. V horských podmienkach predstavujú mŕtve stromy porastené machom ideálne miesto pre rast mladých smrekov. Nový les bude preto druhovo aj vekovo rozmanitejší ako bol jeho, často umelo vytvorený, predchodca a bude aj biologicky rozmanitejší.

Odumreté stromy

Odumreté stromy sú v súčasných európskych lesoch vďaka vplyvu človeka najviac chýbajúcim prvkom. Na odumreté drevo je viazaná minimálne ¼ biologickej rozmanitosti lesa, od mikroorganizmov a húb rozkladajúcich odumreté drevo až po vtáky a cicavce (Gutowski a kol. 2004). Vtáky sú ideálnou skupinou, na ktorej sa dá demonštrovať význam odumretých stromov a starých stromov s dutinami. Viaceré druhy sú potravné alebo hniezdne viazané práve na staré a odumreté stromy, ktoré v hospodárskych lesoch prakticky chýbajú.

ZAÚJIMAVÉ

Napríklad d'atle si často budujú hniezda práve v odumretých stromoch, kde aj zbierajú potravu. V ich dutinách následne hniezdia sovy ako je kivičok vrabčí alebo pôtik kapcavý, holuby plúžiky, sýkorky, brhlíky, mucháriky a ďalšie druhy. Pod odlupujúcou sa kôrou si budujú hniezda kôrovníky, veľké dutiny zase využívajú väčšie sovy ako je napríklad sova dlhochvostá. V koreňových koláčoch vetrom vyvrátených stromov hniezdia drobné oriešky.

Veľmi podobne by sa dala popísať väzba húb či bezstavovcov na odumreté drevo. V stredoeurópskych podmienkach sa pritom jedná o tisíce druhov. Dôležité je, že tieto druhy potrebujú špecifické vlastnosti odumretých stromov. Rôzne druhy organizmov sú obvyčajne viazané na rôzne druhy odumretých stromov. Rozdielne podmienky tiež ponúkajú vyschnuté stojace stromy a vlhké kmene ležiace na pôde. Navyše, na odumretých kmeňoch prebieha špecifická sukcesia (vývoj) spoločenstiev žijúcich na odumretých stromoch.

Vývoj sa začína prvými organizmami, ktoré narušia predtým kompaktné drevo. Niektoré druhy hmyzu, ako napríklad drevokaz čiarkovaný, žijú často v symbióze s hubami. Chrobáky na svojich telách prenášajú spóry húb, ktoré sa uchytávajú na chodbičkách vybudovaných chrobákmi. V týchto priestoroch sa nachádzajú optimálne podmienky pre rast húb, ktoré súčasne slúžia ako potrava pre drevokazy. Začína sa tak postupný rozklad dreva. Po niekoľkých rokoch sa drevo dostane do stupňa rozkladu, ktorý prestáva vyhovovať pôvodným druhom, ktoré ako prvé osídlili odumreté stromy, no začína byť vhodné pre ďalšie druhy organizmov. Hrubsie odumreté drevo sa v našich podmienkach rozkladá v závislosti od druhu stromu, z ktorého pochádza, a klimatických podmienok rádo vo niekoľko desaťročí, niekedy aj viac ako 100 rokov. Za ten čas slúži ako biotop rôznym spoločenstvám organizmov od podkôrneho hmyzu až po salamandry, ktoré sa ukrývajú vo vlhkých kmeňoch vo vyššom štádiu rozkladu.

Zaujímavé je, že proces rozkladu odumretého stromu sprevádza jeho postupné obohacovanie sa o dôležité živiny. Bakté-

Erik Baláž Vyštudoval Lesnícku fakultu na Technickej univerzite vo Zvolene, odbor Ekológia lesa. Štúdium ukončil diplomovou prácou o medveďoch. Pracuje ako filmár a tiež pre Lesoochranárske zoskupenie VLK, v rámci ktorého sa zasadzuje za ochranu divokej prírody. Viedol kampaň za záchranu Tichej a Kôprovej doliny v Tatrách, ktoré dnes predstavujú najväčšie prísne chránené územie na Slovensku. Za ostatných pätnásť rokov strávil stovky dní pozorovaním medveďov v ich prirodzenom prostredí. Napísal úspešnú knihu „Posledná pevnosť: pätnásť rokov s medveďmi“. Spolu s Róbertom Rajchlom natočil film „Strážca divočiny“. Aktuálne sa po Slovensku premieta jeho najnovší dokument: Vlčie hory.

rie a lišajníky žijúce v odumretom strome dokážu viazať vzdušný dusík a tak obohacujú predtým na tieto živiny chudobné drevo. Huby sú zase schopné z pôdy získavať ťažko dostupný fosfor, ktorý sa dostáva aj do odumretých kmeňov. Odumreté drevo sa tak nakoniec premieňa na humus (Masser 2000). Odumreté stromy a pôdny humus pritom slúži aj ako dôležitý zásobník uhlíka v ekosystéme lesa. V prirodzených lesoch s množstvom rozkladajúcich sa stromov a veľkou zásobou pôdneho humusu sa preto uchováva podstatne viac uhlíka ako v hospodárskych lesoch (Schulze et al. 2000).

Na príklade prirodzeného procesu ako je gradácia populácie podkôrneho hmyzu je vidieť, že prirodzené procesy vedú k zmenám v štruktúre ekosystémov a k vytváraniu jedinečných prvkov ako je odumreté drevo. Prirodzené procesy teda významne ovplyvňujú aj biologickú rozmanitosť lesov. Rozkladajúce sa odumreté stromy spolu s pionierskymi druhmi drevín tiež prispievajú k zlepšeniu fyzikálnych a chemických vlastností pôd, viažu uhlík a zlepšujú aj vododržnú schopnosť pôd.

ZAUJÍMAVÉ

Z celkovej plochy vetrovej kalamity z roku 2004 bolo na území Tatranského národného parku vyťažené drevo až na 93 % zasiahnutého územia. Zvyšných 7% bolo ponechaných na prirodzený vývoj. Našťastie sú niektoré bezzásahové územia dost' veľké na to, aby bola ochránená celá dynamika vývoja lesa. V Tichej a Kôprovej doline, ktoré predstavujú najrozsiahlejšie prísne chránené územie na Slovensku, je dnes možné nájsť nespracované vetrové polomy, časti lesa po gradácii podkôrneho hmyzu, ako aj rôzne vývojové štádiá „zelených“ lesov. Dá sa teda predpokladať, že v týchto dolinách nájdú vhodné životné podmienky najrozmanitejšie spoločenstvá organizmov.

Úryvok z knihy: *Súčasná spoločnosť, výzvy a vízie. Technická univerzita vo Zvolene, CEEV Živica. Zvolen, 2013.*

Zdroje:

- Gutowski M.J. et al. 2004, Drugie życie drzewa, WWF Polska, Warszawa, 245 s.
- Maser Chris 2000, Premenený les, Abies, Tulčík, 366 s
- Schulze, E. D., Wirth, Ch., Heiman, M. (2000): Managing Forests after Kyoto, Science, vol 289: 2058–2059

TIP

O Tichej doline podrobnejší rozhovor v *Dalekohľade* s Michalom Wiezikom: http://www.spirala.sk/files/dalekohlad_22_screen_final.pdf

Vlčie hory/recenzia dokumentárneho filmu

Filmová báseň o divokej prírode

Tak by sa jednou vetou dal pomenovať snímok *Vlčie hory*, za ktorým stojí ochranár a filmár Erik Baláž. Ten sa spolu s kameramanmi Karolom Kaliským a Jozefom Fialom rozhodol natočiť dokument o divokej prírode, ktorá bola na mapách zo 16. storočia označená ako „Vlčie hory“. Ide o územie na hranici medzi Slovenskom, Poľskom a Ukrajinou a podľa Baláža ide o jeden z najkomplexnejších ekosystémov v Európe.

Z rôznych príčin sú lesy na tomto území buď vôbec alebo len minimálne poznačené ľudskou prítomnosťou. Film tak prináša absolútne unikátne zábery čried zubrov, zachytáva bobrov pri stavbe hrádz, či jedinečné zábery vlka, pričom na prvé stretnutie s týmto zvieratom čakali filmári pol roka.

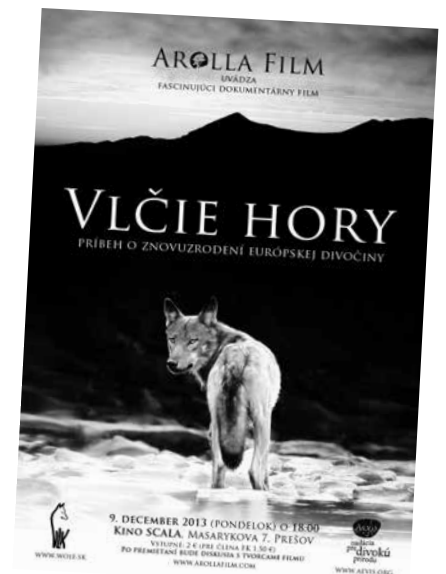
Tí celkovo strávili v divočine úctyhodných 500 dní, vláčili sa so 40-kilogramovými batohmi, v zime odolávali tridsaťstupňovým mrazom a neúnavne týždne a mesiace stopovali divokú zver, aby niekoľkosekundové krehké stretnutie navesky zachytili vo filmovom zábere.

Diváka počas sledovania filmu sprevádza komentár Mariana Geišberga, ktorý tónom a melódiou hlasu dotvára skoro až meditatívny charakter filmu. Stačí si len sadnúť a nechať sa očariť.

Vznik filmu nebol samoučelný – *Vlčie hory* sú súčasťou širšieho projektu, zameraného na propagáciu, ale najmä ochranu nesmierne vzácneho územia.

Dokumentárny film, ale aj film ako taký, má jedinečnú vlastnosť – zachytiť niečo, čo tu už zajtra nemusí byť.

Erik a jeho tím ale majú odlišný cieľ – prostredníctvom jedinečných záberov

voľne žijúcich zverov v divokej prírode, ale aj prastarých bukových pralesov či rozmanitej vegetácie, docieľiť, aby to, čo tu máme dnes, zostalo prítomné aj zajtra.

Tomáš Fedorko

autor je študentom Sokratovho inštitútu a Katedry filmovej dramaturgie a scenaristiky na Akadémii umení v Banskej Bystrici, tfedorko999@gmail.com

Pracovní list: Mrtvé dřevo – živý les

Cielová skupina: 12+

Odumreté stromy (spadnuté či ešte stojace) označované ako „mŕtve drevá“ sú prirodzenou súčasťou prírodného lesa (v hospodárskych lesoch sú odstraňované). Na Slovensku máme časti lesov, ktorých prioritným cieľom je ochrana prírody a procesov, ktoré v nej prebiehajú bez zásahov človeka. Čo sa v lese deje bez odumretia stromu (napr. smreka)?

Rozdajte štvoriciam žiakov obrázky 1 – 3 (bez popisu). Riadená diskusia:

Čo sa deje so stromom, ak v lese odumrie? Zoraďte obrázky tak, ako sa postupne strom mení.

Na každé štádium rozkladu stromu sú viazané iné organizmy (štvoriciam rozdáme obrázky 4 – 13 bez popisu).

Postupne zadávame úlohy:

1. Prezrite si obrázky 4 – 13. Ktoré živočíchy z nich poznáte? Ktoré sú pre Vás nové?
2. Rozdáme názvy patriace k obrázkom.
3. Priradte obrázky živočíchov k jednotlivým štádiám rozkladu stromu.
4. Aké sú vzájomné potravinové väzby týchto organizmov? Skúste vysvetliť.*
5. Zistíte na internete o živočíchoch z obrázkov: Sú chránené? Čím sú ohrozené? Vyskytujú sa aj inde v Európe? Aký má význam mŕtve drevá v prirodzenom lese?

* „Ťahák pre učiteľa/-ku“:

OBRÁZOK 1:

1. Štádium rozkladu

Čerstvo vyvrátený strom (smrek), kôra je celistvá, lyko čerstvé, zachované sú aj jemné konáre.

Potravná pyramída:

Spodná úroveň: Lykožrút smrekový (*Ips typographus*) – živí sa lykom

Druhá úroveň: Pestroš mravcový (*Thanasimus formicarius*) – predátor, živí sa lykožrútm ako dospelcom aj larvou

Vrcholová úroveň: Ďubník trojprstý (*Picooides tridactylus*) – vrcholový predátor, živí sa podkôrnym hmyzom, prevažne lykožrútom (nepohrdne ani inými druhmi, pestroš môže byť relatívne v bezpečí kvôli výstražnému sfarbeniu)

OBRÁZOK 2:

2. Štádium rozkladu

Kôra stromu na viacerých miestach odpadnutá, príp. odchlípená, zachované sú len väčšie konáre, drevá sčasti rozpraskané a prestúpené mycéliami húb.

Potravná pyramída:

Spodná úroveň: Krasoň obyčajný (*Buprestis rustica*), larvy vŕtajú vo vrchnej časti dreva široké chodby, dospelé pestré chrobáky na kmeni v letnom období

Druhá úroveň: mäkkšie drevá umožňuje vytváranie hniezd pre drevokazné mravce (*Camponotus ligniperda*), v rámci zháňania bielkovinovej potravy nepohrdnú ani larvami, príp. odumretými jedincami krascov

Tretia úroveň: Hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*) – sliepka s kuriatkami v jarnom období zháňa potravu v opadanej kôre v blízkosti kmeňa, mravce predstavujú dôležitú súčasť potravy

OBRÁZOK 3:

3. Štádium rozkladu

Kôra chýba, kmeň je značne rozložený, porastený machmi, čiastočne zapustený do pôdy, drevá mäkké, zmenená farba, vysoký obsah vody

Potravná pyramída:

Prvá úroveň: v drevnej hmote široká škála koncových dekompozítorov (rozkladáčov), napr. larvy kováčikov (*Ampeplus sanguineus*), spolu s nimi mäkkýše, chvostoskoky, dáždovky, kôrovce. Drevá sa stávajú súčasťou pôdneho humusu.

Druhá úroveň: v zimnom období v takomto dreve vyhľadávajú úkryt viaceré druhy bystrušiek (napr. *Carabus intricatus* alebo *Carabus auronitens*), spolu s nimi aj Salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*)

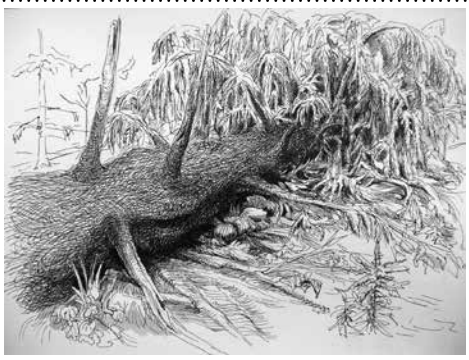
Tretia úroveň: v rozloženom dreve kmeňa hľadá potravu medveď (*Ursus arctos*), spolu s hmyzom a ďalšími bezstavovcami vyhľadávajú aj nory drobných zemných cicavcov, príp. osie hniezda

Tip pre Vás:

Viete, že aj na Slovensku máme pralesy? www.pralesy.sk

Vydajte sa so svojimi žiakmi na expedíciu do pralesa v sprievode pracovníka Štátnej ochrany prírody: www.soprs.sk

Spracoval doc. Ing. Michal Wiezik, PhD. (Fakulta ekológie a environmentalistiky Technická univerzita vo Zvolene), kresby Ing. František Ďuriančík (absolvent FEE TUZVO).

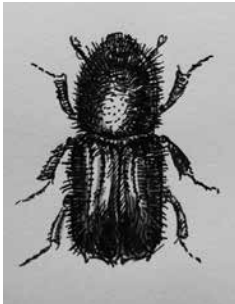
OBR. 1: ČERSTVO SPADNUTÝ STROM

OBR. 2: STROM PO 10 ROKOCH

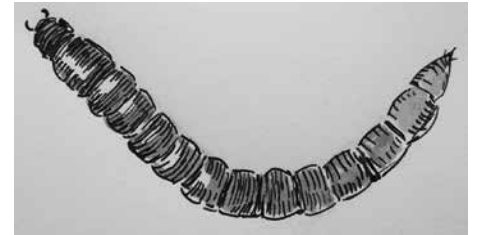
OBR. 3: STROM PO CCA 20 – 30 ROKOCH

OBR. 4: LYKOŽRÚT SMREKOVÝ

OBR. 7: KRASOŇ OBYČAJNÝ

OBR. 10: LARVA KOVÁČIKA

OBR. 5: PESTROŠ MRAVCOVÝ

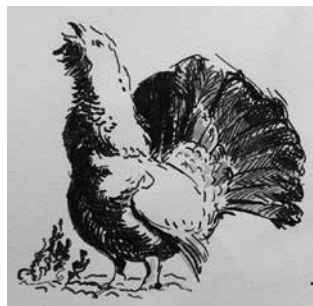
OBR. 8: MRAVEC DREVOKAZ

OBR. 11: BYSTRUŠKA VRÁSKAVÁ

OBR. 6: ĎUBNÍK TROJPRSTÝ

OBR. 9: HLUCHÁN HÔRNÝ

OBR. 12: SALAMANDRA ŠKVRNITÁ

OBR. 13: MEDVEĎ HNEDÝ

PRI VYUČOVANÍ ZVÄČŠIŤ NA A3 A ROZSTRIHAŤ

Keď chlap stojí svojimi nohami na svojej pôde, vtedy je slobodný

„Prečo potrebujeme malé rodinné farmy? Prečo potrebujeme komunitné záhrady? Povedz mi, je jednoduchšie zabiť slona alebo stotisíc mravcov? Slona skoliš jednou ranou, ale mravce sa rozutekajú a ostanú nažive. Podobne je tomu i s poľnohospodárstvom. V Českej republike pestovali za socializmu centrálné cesnak na jednej farme na južnej Morave. Prišla lokálna búrka, zničila celú úrodu, v celej republike nebol cesnak. Keby miesto jednej veľkofarmy pestovalo po troške cesnak tisíc malých farmárov, nikdy by takáto situácia nenastala“. To sú slová farmára Jána Šlinského, ktorý sa už 20 rokov prakticky usiluje vytvoriť duplikovateľný model malej rodinnej farmy s dôrazom na princíp trvalej udržateľnosti života a ľudskosti. Agrokruh však nie je len technickým riešením. Jeho súčasťou je aj distribučná sieť, založená na osobnom styku a dôvere medzi spotrebiteľmi a pestovateľom.

Môžete nám vysvetliť čo to je AgroKruh? Ako funguje?

Agrokruh je systém na riešenie fyzickej námahy spojenej s prechodom z konvenčného pestovania zeleniny na zeleninu, ktorá sa dnes označuje BIO. Fyzická námaha veľmi rýchlo likviduje akékoľvek ideály. Agrokruh to rieši prakticky. Ide o modifikáciu mostového nosiča náradia. Mostové nosiče náradia sú najekologickejší variant mechanizácie, ktorou sa degradácia pôdy neorganizovanými prejazdmi dá zastaviť takmer okamžite. Agrokruh je teda mostový nosič náradia, upravený na obrábanie políček, ktoré majú kruhový tvar.

Ako bol prijatý AgroKruh na Slovensku? Stretli sa sa s nesúhlasom zo strany odbornej verejnosti?

O presadzovaní sa dá hovoriť až tento rok, kedy sme ukončili vývojové práce

a finalizáciu verzie, ktorá zodpovedá aj bezpečnostným normám ochrany a BOZP. Tento rok sa už našli dvaja záujemcovia, ktorí chcú systém aplikovať na svojich poliach. Z toho jedna farma chce aplikovať odbytový systém presne, druhá ho bude modifikovať. Odborná verejnosť sa k tomu stavia skepticky. Faktom však je, že odborná verejnosť sa skepticky stavala aj k myšlienke ekologického poľnohospodárstva. Nedbám, čo si myslia odborníci, ak mi to na poli funguje.

Akú zeleninu pestujete?

Bio- ide o zeleninu živú, podporujúcu život a zdravie. Podľa mojich skúseností, bohužiaľ, musím konštatovať, že po určitom čase sa pomaly mení na marketingovú značku. Dôraz sa viac kladie na formu ako na obsah. Zelenina je skutočná, len ak podporuje zdravie a život. Myslím, že by to malo byť opačne. Nie ja mám žiadať o označenie bio, ak nepoužívam agrochemikálie a intenzívnu techniku. No ja musím, naopak od tých, čo ich používajú. Oni by mali označovať svoju zeleninu ako chemo. Teda ja pestujem zeleninu, ostatní pestujú chemozeleninu. Žiaľ, je to naopak a bio-pestovateľ si musí za registráciu platiť. V konečnom dôsledku však musí zaplatiť spotrebiteľ.

Podnikáte kroky pre to, aby sa AgroKruh rozšíril?

Je to môj strategický zámer. Dvadsať rokov, ktoré som investoval do vývoja Agrokruhu, by bolo aspoň čiastočne vykonpenzovaných, ak by túto technológiu využívali viacerí. Pohrávam sa s myšlienkou, že by sa technológia agrokruhu

Ján Šlinský Vyštudoval Vysokú školu zemědělskú v Brne, Fakultu zahradnictví Lednice na Morave. Je autorom trvalo udržateľného systému pestovania a odbytu zeleniny AgroKruh. Už 20 rokov sa prakticky usiluje vytvoriť duplikovateľný model malej rodinnej farmy s dôrazom na princíp trvalej udržateľnosti života a ľudskosti. Agrokruh však nie je len technickým riešením. Jeho súčasťou je aj distribučná sieť, založená na osobnom styku a dôvere medzi spotrebiteľmi a pestovateľom.

spracovala do podoby franchisingu (Ide o poskytnutie práva užívať obchodnú značku a vedomosti, ktoré vlastní jeden subjekt (franšízor) pre účely podnikania iného subjektu (franšízistu) - pozn. autora) a sprostredkovať ho takto už bežným spôsobom.

Čo je podľa vás náročnejšie? Nájsť farmára alebo spotrebiteľa?

Jednoznačne pestovateľa. Tisícnásobne zložitejšie je nájsť farmára. BIO sa dostalo do povedomia cez spotrebiteľov, ktorí majú negatívnu skúsenosť s produktmi konvenčného poľnohospodárstva. Prvý krok musí urobiť spotrebiteľ. Preto vždy hovorím, že najskôr treba vytvoriť skupinu spotrebiteľov, ktorí vedia, čo chcú. Pre pestovateľa predstavuje začiatok pestovania taký komplex problémov, že sa do toho nepustí, ak nemá skupinu odberateľov. Na základe toho sa vytvorí počet členov, ktorí môžu vytvoriť hrubý obrat. Potom sa hľadajú potenciálni záujemcovia o farmárstvo.

Ktorý okamih počas vašej dvadsaťročnej cesty sa prekonával najťažšie? A naopak, ktorý bol najsvetlejší? Najťažšie bolo, keď môj prvý prototyp, s ktorým som experimentoval, či idea je

„Nedbám, čo si myslia odborníci, ak mi to na poli funguje.“

fyzicky funkčná, družstvo zničilo. Z dôvodu, ktorý mi dodnes nie je známy. Súd potom uznal, že konali protiprávne. No kým súd rozhodol, z družstva sa stala s.r.o. a tak vznikla nedobytná pohľadávka. To bol prvý moment, kedy som si povedal, kašlem na to. Najlepší moment bol, keď za mnou prišiel kolega a povedal, že Japonci pošlú peniaze. Podmienkou bolo len video a fotka Agrokruhu. A naozaj poslali peniaze, ktorých použitie nechali úplne na nás.

Definujte jeden najzávažnejší problém spoločnosti...

Na globálnej úrovni je toho strašne veľa. Čo sa však prejavuje všade je, že sa vytráca ľudskosť. Nahradila ju suchá kalkulácia zameraná na krátkodobé záujmy, ktoré z dlhodobého hľadiska neslúžia ničomu dobrému. Orientácia na zisk, ignorovanie ľudskosti... to považujem aj za slovenský problém. Aj preto svoj systém organizujem tak, že sa nesnažím vytvoriť všeobecne platnú definíciu marketingu, ale jednám s každým individuálne, rešpektujem právo slobodnej voľby.

„Bill Morisson, zakladateľ permakultúry povedal, že jediné rozumné, čo s pôdou robiť, je sadiť. Všetko ostatné sú malichernosti a zbytočnosti.“

Rodina, priatelia, krajina, zlepšovanie životného prostredia a vzťahov, to je to, prečo má cenu sa namáhať. Nie preto, že by som chcel vygenerovať čo najviac prostriedkov tým, že ostatných „ošmeknem“.

Produkcia potravín je jedna vec. Potom je tu medicína. Druhá silná oblasť, bez ktorej sa človek nezaobíde. Podobne ako pôda aj naše telá sú veľmi často vystavené agresívnym zásahom. Aký máte pocit z modernej medicíny?

Keby mi niečo hrozilo, radšej sa zastrelím, ako sa dostať do rúk lekárom. Z toho mám úplnú hrôzu! Brúška mi odtrhla kus z prsta, dva mesiace som chodil so zviazaným prstom a nakoniec sa obnovil. Nervy nie, ale prst dorástol. Keď som spadol s rogalom, vybil som si štrnásť zubov. Vypľul som ich do ruky. Pol roka som si ranu umieroval klinčekom rozpusťeným v liehu. No k zubárovi som nešiel.

Strávili ste pár dní so študentmi Sokratovho inštitútu. Myslíte, že takýto projekt môže byť odpoveďou na hore uvedené problémy?

Po skúsenostiach, ktoré mám, môžem bez akejkoľvek servilnosti povedať, že je perfektná myšlienka umožniť študentom dostať sa priamo k informáciám, o ktorých oficiálne akademická obec v škole nehovorí. Umožní im to porovnávať oficiálne a neoficiálne, funkčné a nefunkčné a následne to využiť v živote. Je to lepšia myšlienka ako Agrokruh.

Hovoríte, že sloboda je pre vás veľká hodnota. Pritom ste sa pripúťali k pôde. O akej slobode teda hovoríte?

Keď chlap stojí svojimi nohami na svojej pôde, vtedy je slobodný. Keď sa nebude musieť nikdy skloniť, keď sa bude chcieť najesť. Toto je sloboda. Synovi som to povedal po tom, čo skúsil zarobiť peniaze niekde inde ako na farme. Nakoniec to prijal.

Spomenuli ste svoju rodinu. Dvadsať rokov ste išli za svojím snom. Ako je možné prepojiť cestu za snom, rodinný život a priateľov?

Priateľov nie je veľa, ale tí, čo sú, sú vždy oporou. Rodina, našťastie, bola trpezlivá.

PRENOS KUPOLY – PRÍPRAVA ALTÁNKU S ČERNICAMI
FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

Manželka to vydržala a syn pochopil. Kontinuita je nevyhnutnosťou.

Zdrojom doplňujúcich informácií bola publikácia *Súčasná spoločnosť* – výzvy a vízie (Vydavateľ: Technická univerzita vo Zvolene, rok 2013).

Za rozhovor ďakuje Rado Sloboda, radoslavml.sloboda@gmail.com
študent Sokratovho inštitútu

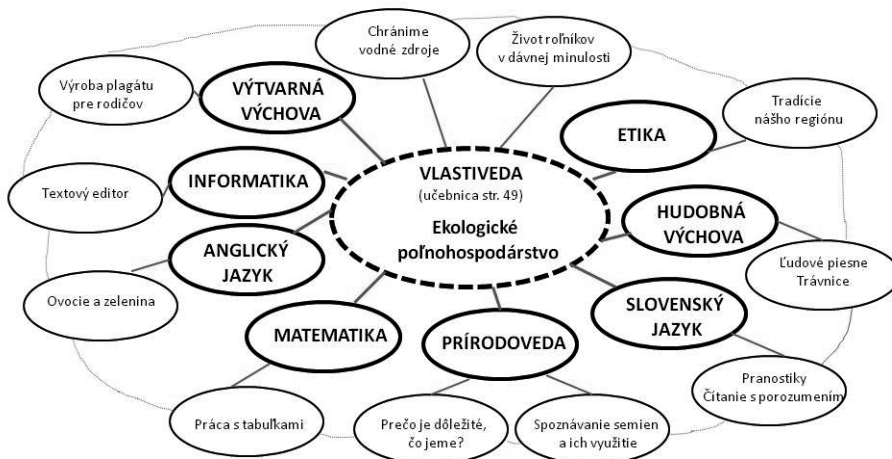
Pre učiteľky a učiteľov

Téma „Ekologické poľnohospodárstvo“ je priamo zapracovaná v učive Vlastivedy 4. ročníka (viac obr. 1). Na druhom stupni základnej školy ponúka celá škála predmetov tematické bloky súvisiace s ekologickým poľnohospodárstvom, pričom integrované vyučovanie prináša možnosť lepšieho pochopenia témy a získania zručností (obr. 2). Pre výučbu na stredných školách je spracovaná téma Alternatívy v poľnohospodárstve v e-learningu na www.sokratovinstitut.sk.

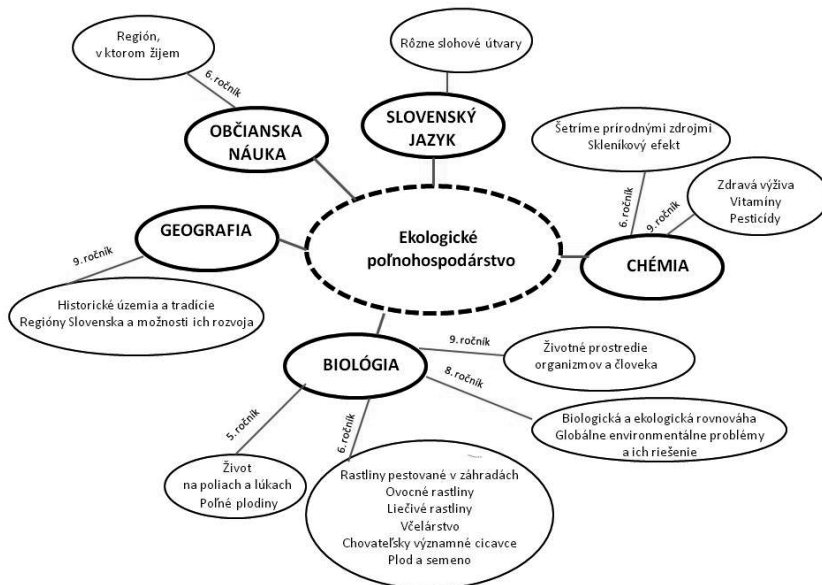
Motivácia:

V súčasnosti máme na Slovensku širokú ponuku ovocia a zeleniny po celý rok. Odkiaľ pochádza? Žiakom predložíme zeleninu a ovocie z obchodnej siete s vypísanými krajinami pôvodu (miesto nákupu môžeme použiť časť e-learningu „Alternatívy v poľnohospodárstve“ na www.sokratovinstitut.sk). Ktorý kus k nám cestoval z najväčšej diaľky? Vytriedme spoločne, ktoré druhy sa pestujú aj u nás. Prečo ich dovážame?

Aktivita: Sezónny kalendár (cieľová skupina 10+)

OBR. 1: INTEGRÁCIA TÉMY „EKOLOGICKÉ POĽNOHOSPODÁRSTVO“ PRE 4. ROČNÍK ZÁKLADNEJ ŠKOLY V SÚLADE S ISCED 1

OBR. 2: INTEGRÁCIA TÉMY „EKOLOGICKÉ POĽNOHOSPODÁRSTVO“ V UČIVE ZÁKLADNEJ ŠKOLY V SÚLADE S ISCED 2

Zadanie:

Žiakov rozdelíme do štvoric. Každé z nich dáme vytlačенú sadu fotografií.

Na fotkách je zelenina a ovocie z farmy Na háji v Devičanoch.

Ktoré plodiny poznáte? Kedy u nás dozrievajú? Zoradte fotky od jari do jesene.

Ako chutia domáce marhule cez leto a ako dovozové v zime? Prečo je to tak?

Podme sa pozrieť, kedy dozrievajú na Slovensku jednotlivé druhy ovocia a zeleniny.

PRÁCA NA SEZÓNOM KALENDÁRI:
ZÁKLADNÁ ŠKOLA JOZEFA KOLLÁRA
V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Každej štvorici dáme vylosovať rovnaký počet lístkov s názvami:

cibuľa, mrkva, zemiaky, hlávkový šalát, jahody, čerešne, slivky, hrášok, paradajky, paprika, kapusta, ríbezle, broskyne, jablká.

Úlohou žiakov vo štvoricach je nakresliť na lístočky vylosované plodiny toľkokrát, v koľkých mesiacoch podľa nich na Slovensku dozrievajú. Následne ich priradia k jednotlivým mesiacom do spoločného kalendára (na baliaci papier formátu A0 ho učiteľ vopred pripraví).

Následne každej skupine dáme „ťahák“ s časom dozrievania plodín. Žiaci majú možnosť preradiť svoje plodiny k správnym mesiacom a nalepiť ich (pozn. ide o proces učenia, v žiakoch podporíme ne-súťaživú atmosféru a necháme ich v klude samých seba opraviť sa).

Druh	Čas dozrievania
Cibuľa	máj až september
Mrkva	jún až september
Zemiaky	jún až október
Hlávkový šalát	máj až október
Jahody	máj až august
Čerešne	jún až júl
Slivky	august až september
Hrášok	jún až august
Paradajky	jún až október
Paprika	jún až október
Kapusta	jún až november
Ríbezle	júl až august
Broskyne	júl až september
Jablká	júl až október

Tabuľka spracovaná podľa <http://www.dolce-ta.eu/slovensko/Mod5/Sezonne-potraviny.html>

Po nalepení plodín do kalendára si ho spoločne so žiakmi prezrieme.

Čo sme zistili?

... väčšina plodín dozrieva v období jún – september („sezónna zelenina a ovocie“).

Dostupnosť ovocia a zeleniny počas celého roka bez ohľadu na sezónu prináša riziko zvýšeného obsahu cudzorodých látok (zvyšky hnojív, pesticídov...). Tie sa dostávajú do zeleniny a ovocia pestovateľskými postupmi, ale aj ich úpravou pred transportom či pri spracovaní potravinárskym priemyslom. V konečnom dôsledku ich skonzumujeme.

Ktoré plodiny majú najkratší čas dozrievania?

Ktoré plodiny a ako uskladňujeme?

Tip:

Pri vyplňaní sezónneho kalendára využijeme interaktívnu tabuľku.

Záver:

Vyzveme žiakov, aby zistili u (pra)starých rodičov, ako sa menili v priebehu roka jedlá v minulosti a získali aspoň jeden recept. Podľa sezóny si pripravíme na najbližšom stretnutí s rodičmi ochutnávku.

*na vytlačenie pripravené pracovné listy aj ďalšie aktivity k téme potraviny a ekologické poľnohospodárstvo v súlade so Štátnym vzdelávacím programom nájdete v metodické príručke Gallyová, Kopalová (2012): Dobrodružná cesta zdravých potravín: <http://www.zelenaskola.sk/pre-skoly/metodicke-materialy/dobrodruzna-cesta-zdravych-potravin-metodiccka-pri-rucka-s-pracovnymi-li>

TU FEE Technická univerzita vo Zvolene
Fakulta ekológie a environmentalistiky

Základná škola Jozefa Kollára
v Banskej Štiavnici

Mesto Banská Štiavnica

Ťahák pre učiteľky/učiteľov k téme ekologické poľnohospodárstvo

Ďalekohľad 9/2006:

Výukový program Od zrnka ku chlebu
Ekologické poľnohospodárstvo – od škôlky po maturitu

Čo je a čo nie je ekologické poľnohospodárstvo?

História a formy ekologického poľnohospodárstva

Bio na Slovensku

Užitoční pomocníci

Ponukový list výstavy „BIO-NEBIO: Ktoré si vyberieš?“

Ďalekohľad 16/2009:

Na návšteve ekologickej materskej školy SEMÍNKO

Exkurzia na ekofarmu

Kde bioprodukty a biopotraviny

Od jedlej záhrady k jedlému vzdelaniu a výchove k demokracii(USA)

Nová kultúra školského jedla – projekt Food for Life Partnership

BIO do škôl v Českej republike

Podpora biopotravín a zelené obstarávanie v Meste Viedeň

Ekologický pestovateľ Ján Šlinský: Biopotraviny majú význam na tanieri

Ďalekohľad 19/2010:

Sieť prírodných záhrad na Slovensku
Využitie remesiel v prírodných záhradách

Ďalekohľad 26/2012:

Ako zmeniť školský dvor na prírodnú záhradu?

O prírodných záhradách: www.sosna.sk

O projekte Biopotraviny do škôl: www.biodoskol.sk

O projekte Našlapuj vnímavo: www.zivica.sk

Zuzana Gallyová, Fakulta ekológie a environmentalistiky TU vo Zvolene, zgallyova@gmail.com

Autorkou všetkých fotografií je Zuzana Gallyová.

Stojí naša spoločnosť pred kolapsom?

Václav Cílek je český geológ, publicista a mysliteľ, autor desiatky kníh, držiteľ českej Ceny ministra životného prostredia a vskutku renesančná osobnosť. V mladosti vášnivý jaskyniar, neskôr geológ-akademik, dnes prekladateľ zenových textov, odborník na energetiku, filozofujúci vedec a jeden z najpopulárnejších autorov v Česku. Na Slovensko pricestoval, aby viedol workshop pre študentov Sokratovho inštitútu a dve verejné prednášky v Bratislave a vo Zvolene.

Po chvíľke Václav Cílek vystupuje na nízke pódium a kráča rovno k pultu s mikrofónom. Ako sa na spisovateľa patrí, začne trochu poetickým úvodom. Hovorí, že pozvanie na prednášanie v Bratislave prijal veľmi rád. Chodí sem približne dvakrát do roka, najmä s americkými študentmi a hovorí im príbeh o meste, ktoré spáchalo samovraždu a doteraz sa z toho snaží spamätať. „Dnes som sem prišiel porozprávať slovenským študentom o kolapsoch. Avšak radšej budem hovoriť o regenerácii“, zakončuje svoje nevšedné privítanie.

Ako z hollywoodskeho filmu

„Keď hovoríme o kolapse, máme pocit, že sa bude diať niečo, čo vidíme v hollywoodskych filmoch. Spadne meteorit alebo zamrzne Dunaj a svet ovládnu gangy. Ľudia majú radi dynamické a dramatické pojmá konca, ktoré nemá nič spoločné s realitou.“

Téma kolapsov je veľmi populárna a aktuálna, aj keď potlačovaná. Asi preto, že hovoriť o nej nie je celkom nevinnou záležitosťou. Má totiž tendenciu mobilizovať, vzbudzovať v ľuďoch strach a vyzdvihovať k moci politikov „železnej ruky“. Celkový záujem o túto problematiku však poukazuje na jeden zásadný fakt. Nie je to túžba po tragédii, ale pocit, že sa niečo mení, že veci nie sú také ako predtým. Vieme, že sa pod pokrievkou niečo deje. No verejná diskusia nezávislých intelektuálov je dnes vedená povrchno a nie o dôležitých témach. V televízii ľudia sledujú len penu dní, pod ktorou nie je vidieť reálne problémy. Na povrch neprenikajú informácie o životnom prostredí či nedostatku potravín.

VÁCLAV CÍLEK ROZPRÁVA ŠTUDENTOM SOKRATOVHO INŠTITÚTU O HORNINÁCH V OKOLÍ ZAJEŽOVEJ
FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

Je streda 6. novembra. Upršaný deň ako stvorený na diskusiu o kolapsoch, na ktorú som prišla do budovy vysokoškolských internátov v Mlynskej doline. Prednášať bude český polyhistor Václav Cílek. Sadám si na jednu zo stoličiek v rýchlo sa plniacej miestnosti a čakám na začiatok.

Od zložitého k jednoduchému

„Ak dôjde ku kolapsu, bude to skôr kolísavá kríza sprevádzaná nedostatkom potravín a výpadkami elektrickej energie.“

Kolaps sa prejavuje najmä náhlým znížením komplexnosti, teda zložitosti spoločnosti. Dôvodom je nedostatok základných surovín ako ropa alebo uhlie, ktoré stoja metaforicky na počiatku a možno i na konci modernej spoločnosti. Takýto kolaps však neprebíha zo dňa na deň, ide o proces dlhší, trvajúci približne jednu generáciu. Zväčša býva spojený s občianskou vojnou, chorobami, oslabením centrálnej moci a tokom informácií. Avšak nejde o finálnu katastrofu. Po tomto temnom období dochádza ku regenerácii spoločnosti. Ide o prirodzený cyklus plynutia udalostí k svojmu vrcholu, poklesu, pádu a nasledovnému znovuzrodeniu.

Pred svitaním býva najväčšia tma

Všetci máme pocit, že sa niečo končí, že sa dostávame do nového obdobia, ktoré nevieme definovať. Václav Cílek skrátene opisuje niektoré z problémov dnešnej doby naznačujúce, že všetko nie je v poriadku. Predovšetkým zdôrazňuje problém nedostatku potravín, pretože pri rýchlom raste populácie, nie je naša Zem schopná vyprodukovať ich potrebné množstvo. „V Ázii vzniká mesto veľkosti Prahy každých päť dní. Čína a India majú obrovskú energetickú a potravinovú potrebu. Situácia je neudržateľná

a narážame na dno zdrojov našej planéty. Pri takomto trende by sme mali vyrobiť o 50% potravín viac, avšak aj s využitím geneticky modifikovaných potravín sme schopní produkciu zvýšiť len o 20, maximálne 30%.“

Regenerácia novej generácie

Tradičná archeológia sa najčastejšie venovala vo svojom výskume zlatým obdobiam rôznych civilizácií. Neskôr sa pozornosť upriamila na kolapsy, ktoré nasledovali časy rozmachu. Dnes cítime zas posun od skúmania kolapsov civilizácií ku skúmaniu regenerácií. Určitý odklon od strachu smerom k nádeji.

Zmena od pádu k novému začiatku je spôsobená *singularitou* – vynorením myšlienky alebo technológie, ktorá zmení spoločnosť. Treba si ale uvedomiť, že naštartovanie regenerácie trvá dlhšie. Európska civilizácia sa ocitla v novom prechodnom štádiu, ktoré je dané vyčerpaním ložísk strategických surovín, environmentálnymi a ekonomickými problémami, rastom svetovej populácie a tým rastúcou spotrebou potravín a energií.

Počas diskusie, ktorá zakončila prednášku, boli poslucháči zvedaví najmä na možnosť ochrany pred kolapsom alebo na prostriedky na jeho zmiernenie. Podľa Václava Cílka sa dajú podniknúť určité kroky. Štáty by mali priniesť vlastné stratégie ako zlepšiť situáciu: nezbavovať sa pôdy, investovať do zdravotníctva, sledovať rôzne trendy vo svete

PREDNÁŠKOVÁ MIESTNOSŤ NA TECHNICKEJ UNIVERZITE VO ZVOLENE JE PLNÁ DO POSLEDNÉHO MIESTA FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

a hlavne presadzovať rozumný spôsob vzdelávania.

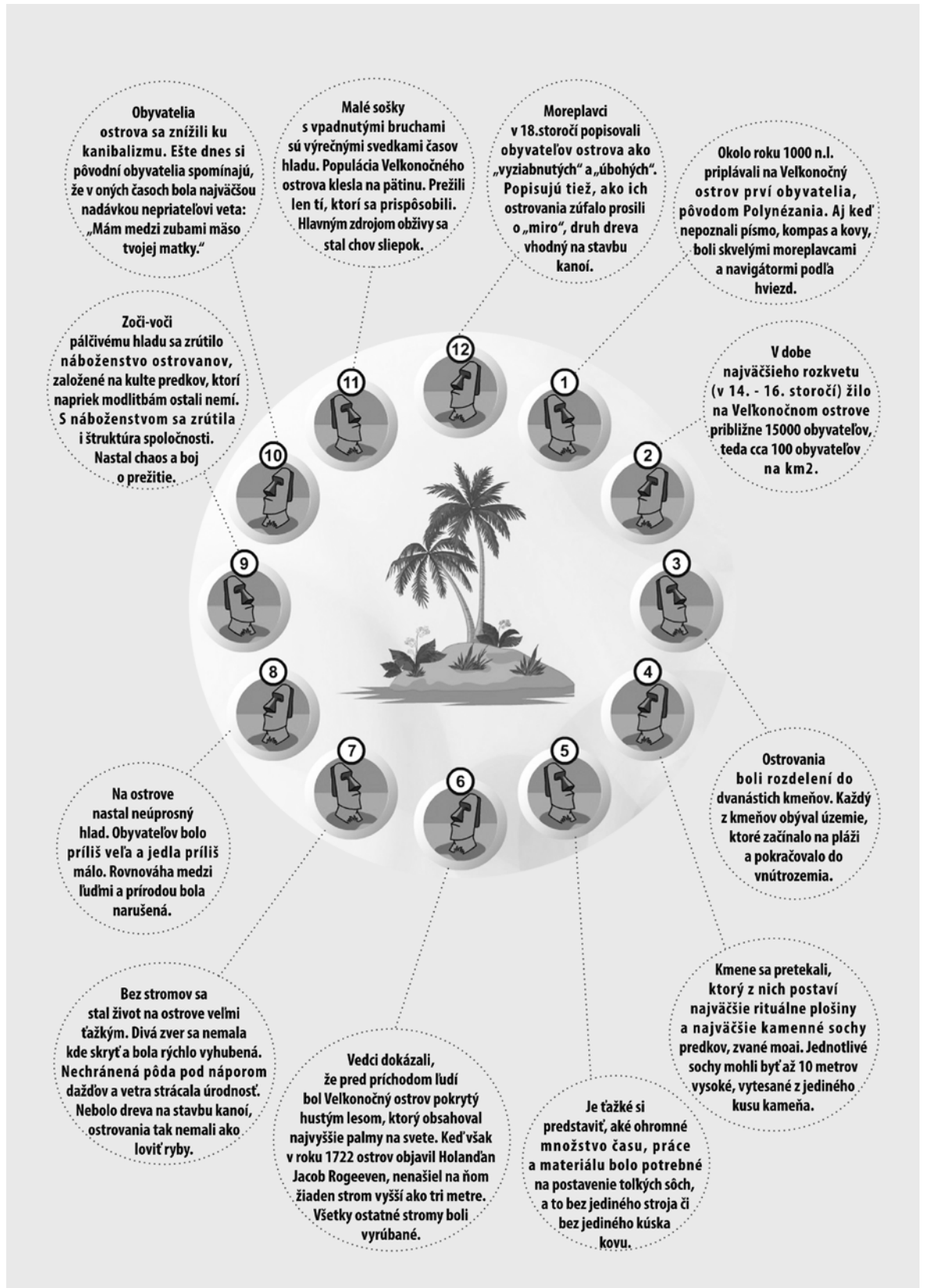
Áká bude nová doba? To nevieme. Sú časy, keď má človek nárok cítiť sa bezradne, pretože staré zaniká, ale nové ešte nevzniklo. Mení sa doba a on sa bojí a zároveň dúfa, pretože nevie, čo bude nasledovať. „I ja končím so zmesou strachu a nádeje. Avšak v prípade zlého konca si môžeme spomenúť na rozprávku s príznačným názvom –Veselosť v chudobe.“

Alžbeta Remencová
autorka je študentka Sokratovho inštitútu,
remencovabetka@gmail.com

Viac informácií o kolapsoch a regenerácii civilizácií nájdete v kapitole Kolapsy a regenerace spoločností. Civilizace jako konečná a přechodná záležitost v publikácii *Súčasná spoločnosť – výzvy a vízie* alebo na www.sokratovinstitut.sk spracované vo forme e-learningu.

Tajomstvo Veľkonočného ostrova

Keď americký mysliteľ Jared Diamond vystúpil prvýkrát na Veľkonočný ostrov, nemohol skryť svoj údiv. Obrovské kamenné sochy predkov stojace na mnohých miestach ostrova svedčili o slávnej minulosti ostrovanov; o slávnej a bohatej ríši, po ktorej však neostali takmer žiadne stopy. Na niektorých miestach nájdeme sochy dokončené iba z polovice, na iných len hrubo načrtnuté obrisy v kameni. Dokonca sa pri niektorých sochách našli nástroje sochárov. Akoby sa zrazu robotníci rozbehli preč, vyrušení náhle vo svojej práci, a nikdy viac sa na miesto nevrátili...

UKÁŽKA AKTIVITY NA TÉMU „KOLAPSY CIVILIZÁCIÍ“. TEXT V UKÁŽKE JE KRÁTENÝ. TÉMA KOLAPSOV CIVILIZÁCIÍ JE SPRACOVANÁ VO FORME E-LEARNINGU NA WWW.SOKRATOVINSTITUT.SK

Daj mobilu druhú šancu

Tvoj starý mobilný telefón je vec, ktorá sa práve teraz pravdepodobne nachádza niekde v spodnej zásuvke alebo hlboko v skrini. Možno ich je aj viac. Čo však s nimi?

Plná krabica

V roku 2013 dosiahol počet aktívnych SIM kariet na Slovensku číslo 6,416 mil. kusov. Inak povedané, na jedného obyvateľa Slovenska pripadá 1,17 SIM karty. K podobnému číslu sa dostaneme aj pokiaľ ide o aktívne mobilné telefóny. Stalo sa pritom bežným trendom, že nový mobilný telefón si v priemere zadovážíme každých 18 mesiacov. Koľko ich ale máme už odložených v krabici?

Nepoužívané, nefunkčné alebo pokazené mobily ostávajú v domácnostiach ako nepotrebné elektrospotrebiče. V horšom prípade končia v komunálnom odpade. Nepoužívané zariadenia, akými sú aj staré mobilné telefóny, ale nie je správne vyhadzovať do bežnej smetnej nádoby. Obsahujú totiž materiály, ktoré sú škodlivé pre životné prostredie.

Prečo recyklovať

Asi 500 miliónov ľudí na celom svete ročne obnoví svoj „mobilový park“. To predstavuje odpad zodpovedajúci množstvu asi 30 tisíc ton plastov, 7,5 tisíc ton medi, 500 ton niklu, striebra a zinku. Mobilný telefón sa skladá zhruba z 49 % z plastov, 34 % železa, 15 % medi a zvyšok tvorí cín, zinok či drahé kovy ako zlato, striebro, tantal a ďalšie látky. Pokiaľ sa starý mobilný telefón dostane do kontajnera, dôjde k zaťaženiu životného prostredia materiálmi, s ktorými si príroda nemusí vedieť poradiť.

Ak prístroj vyhodíte do komunálneho odpadu, sú dve možnosti, kam ďalej putuje. Buď skončí na skládke komunálneho odpadu, alebo zamieri do spaľovne. Čo je lepšie? Ani jeden variant pre nás nie je priaznivý. V prírode sa z mobilu začínú vinou najrôznejších vplyvov uvoľňovať toxické látky ako je arzén, olovo alebo

meď a ich čiastočky môžu požiť zvieratá alebo sa vstrebú do zeme a vody. Odtiaľ sa môžu jednoducho dostať do potravného reťazca a späť až k nám. Ak sa mobilný telefón dostane do spaľovne, v spaľovacej peci sa z neho uvoľní určité množstvo vysoko toxických látok. Tie sú síce zadržané filtrom, ale zbytočne zdrážujú prevádzku spaľovni.

Recyklujeme?

Hoci sa na prvý pohľad zdá, že jeden nepoužívaný mobil doma nič neznamená a miesta zase toľko nezaberie, je jasné, že jeho recyklácia je energeticky i materiálovo prospešná. Odhaduje sa, že vo svete sa recykluje približne len 1 % mobilných telefónov. V susednom Česku je to asi 5 %, u nás podobné štatistiky chýbajú. Až 80 % obsahu každého mobilu sa dá recyklovať a získané materiály opätovne použiť. V súčasnosti sa v našich domovoch „povaľuje“ asi 3 až 5 miliónov nepoužívaných mobilných telefónov, čo môže predstavovať až 500 ton odpadu.

To je už značné množstvo – ak by sa dostalo k recyklácii, významne by sme ušetrili náklady na ťažbu mnohých materiálov.

Vzácnym materiálom získaným pri recyklácii je napríklad zlato, striebro, nikel alebo meď. Pri medi sú takto vysoko znížené náklady na jej výrobu – získanie medi z recyklácie je skoro o 90 % menej energeticky náročné ako jej ťažba. Aj u ďalších materiálov je táto úspora veľmi významná – či už ide o hliník (95 %), plasty (asi 80 %), alebo olovo (65 %). Rovnako je to aj so zlatom – jeden gram zlata možno získať recykláciou 29 mobilných telefónov. Ak by sa ale toto množstvo zlata mali vyťažiť, vyprodukovali by sme kvôli tomu 2 900 kg odpadu. Z týchto a ďalších konkrétnych čísel vyplýva, že recyklácia mobilných telefónov stojí za to.

Projekt „Daj mobilu druhú šancu!“ chce žiakom základných škôl ukázať, že mobilný telefón nemusí byť dobrý sluha, pokiaľ nemá dobrého pána. Tvoj starý mobil môže pomôcť ochrániť životné prostredie a podieľať sa na znížení ťažby vzácných nerastných surovín ich recykláciou. Aj ty to môžeš zmeniť, daj mobilu druhú šancu!

Adrián Krajňák
študent Sokratovho inštitútu,
now@nextopportunity.org

Zdroj informácií: www.nazeleno.cz

Autorom fotografií v tomto článku je
Adrián Krajňák.

Tajný život mobilu

(Aktivita na rovesnícke vzdelávanie)

Žiaci vedia len veľmi málo o tajnom živote mobilu. Málokto tuší, čo všetko musí byť použité pri jeho výrobe, akým spôsobom sa získavajú suroviny, či ako život mobilu končí. Mali by sme si ale priznať, že málokto z nás využíva mobil toľko ako práve žiaci. Dajme im teda šancu pochopiť túto tému „zospodu“ a pozrime sa na ňu prostredníctvom rovesníckeho vzdelávania.

ZIVOTNÝ CYKLUS MOBILNÝCH TELEFÓNŮV OD VÝROBY PO LIKVIDÁCIU

Ciel: Poukázať na životný cyklus mobilných telefónov od ich výroby, cez každodenné používanie až po likvidáciu. Prostredníctvom EVP (environmentálny výučbový program) ukázať spolužiakom možnosti vlastného zodpovedného správania v oblasti mobilných technológií.

Vek: 12 rokov a viac

Lektori: 2 – 4 žiaci/študenti (je dôležité, aby si lektori skúsili tento program prvýkrát na mladších spolužiakoch až následne pokračovali na vyššie ročníky ako sú oni sami)

Doba trvania: 90 min.

Počet účastníkov: max. 30 účastníkov

Pomôcky: miestnosť so stoličkami do kruhu, flipchartový papier, fixky, perá a papier, materiály potrebné na realizáciu tohto EVP stiahnuté z www.zelenaskola.sk/rado/mobil.rar

1. Scenár

Privítanie a predstavenie (10 min) – úvod a krátka zoznamovacia hra, kde každý účastník povie svoje meno spolu s pozitívnym prídavným menom, ktoré začína na rovnaké písmeno ako jeho krstné meno (napr. milá Mirka, veselý Viktor, zábavná Zuzka).

2. Otázky na úvod (10 min)

Na úvod je dôležité si uvedomiť, o čom sa budeme baviť. Opýtajte sa spolužiakov základné otázky:

- Kto z vás má mobil? Kto z vás má 2 mobily?
- Na čo ho najčastejšie používate (napr. telefonovanie, facebook, počúvanie hudby, aplikácie)?
- Viete, z čoho je mobil vyrobený?

3. Prezentácia (10 min)

Prejdite si spoločne krátku prezentáciu o tom, z čoho je mobil zložený a čo o ňom možno nevíete (Prezentácia.ppt)

4. Odkiaľ pochádza? (25 min)

Rozdeľte spolužiakov do skupín po max. 5 účastníkov a dajte im prečítať text

o pôvode súčiastok do mobilu. Po prečítaní má každá skupina za úlohu napísať 2 vety, ktoré vystihujú ich text a predniesť ich spolužiakom (Odkiaľ pochádza.doc).

5. Ideály mobil, ekomobil, fairphone (15 min)

Pustíte spolužiakom video o fairphone (fiarphone.avi) a napíšete si na flipový papier nápady, kedy je mobil „ideálny“ k životnému prostrediu a ľuďom? Následne si premietnite krátku prezentáciu kde sú tieto údaje zhrnuté (Zhrnutie.ppt).

6. Alternatívy (10 min)

Vypracujte si – kvíz (najlepšie zábavný), v ktorom sa pýtate napr. na „Možnosti šetrenia batérie“ (napr. zníženie jasů), „Čo s pokazenou batériou“ (vymeniť alebo opraviť, nie kvôli tomu kupovať nový mobil), „Kam so starým pokazeným mobilom“, aby ste zistili, čo sa spolužiaci počas programu naučili.

7. Záver a poďakovanie (10 min)

Krátke slovné zhrnutie toto, čo ste spoločne prešli a poďakovanie za účasť a krátky dotazník o spokojnosti s lektorom.

...žiakom je téma mobilu veľmi blízka a radi sa o nej učia. Dajme im šancu nech ukážu, že o tejto téme dokážu učiť svojich spolužiakov sami.

Miroslava Piláriková, CEEV Živica

Tento EVP vznikol pri realizácii projektu Tajný život mobilu, ktorý bol podporený z programu „Špeciálne príležitosti“ Nadácie Orange Slovensko.

Nadácia
Orange

Jak pomáhat a neublížit ani sobě, ani chudšímu bližnímu

Ako vnímame tzv. rozvojové krajiny? Čo nás s nimi spája? Aké formy pomoci nie sú zmysluplné, etické, žiaduce? Aké sú skúsenosti z misií? Poznáte etický kódex zobrazovania fotografií? Aké sú prístupy k vzdelávaniu v rôznych častiach sveta? Na tieto a ďalšie otázky hľadá odpoveď publikácia „Globálne vzdelávanie“. V rámci projektu „Globálne vzdelávanie na Fakulte ekológie a environmentalistiky“ ju pripravila CEEV Živica a Technická univerzita vo Zvolene. Na ukážku vám prinášame úryvok z kapitoly Václava Cílka

Brutální úvod o emočním parazitování

Abychom se vůbec dokázali orientovat v otázce pomoci jiným lidem, musíme se nejprve orientovat v sobě, jinak je poměrně velká šance, že naše pomoc skončí nějakým neporozuměním. Budu zde mluvit z osobní zkušenosti člověka, který býval jediným bílým studentem na černošské střední škole v Tanzánii, často pracoval v zahraničí a jehož příbuzní se živí pěstováním rýže na Sumatře. Chci tím říct, že jsem se častěji pohyboval v prostředí, kam je pomoc určena a ne, odkud přichází.

Především je nutné říct, že z místního pohledu je na pracovnících humanitární pomoci skoro vždy něco divného, co si zaslouží opatrnost a nedůvěru. Mnoho z těchto lidí hledá svůj smysl života v tom, že pomáhají jiným a bližní je jim prostředkem k dosažení vlastního cíle. Jedna z humanitárních pracovníček mi nadšeně líčila, jak s kolegyní z humanitární organizace jezdily velkým bílým landroverem a vesničané na ně upírali zraky a zdravili je. Zde je princip celkem jasný: ten, kdo pomáhá, se automaticky vyvyšuje nad ostatními a pokud on sedí v autě a vesničané ne, tak přijíždí jako monarcha (v tomto případě jako dvě princezny). Má navrch a ještě k tomu může být ušlechtilý. Slovo „pomoc“ je proto zrádné a v okamžiku, kdy jej slyším, se mi začíná otevírat kudla v kapse. Toto vyvyšování však není obsaženo v pojmu „služba“.

Další důležitý aspekt je ten, že kdo se účastní zahraniční mise, získává skoro

JAKÁKOLIV POMOC VŽDY VYŽADUJE DISKUZÍ A VYVAŽOVÁNÍ POŽADAVKŮ A POSTOJŮ.

EGYPTŠTÍ KŘEŠŤANÉ - KOPTOVÉ - JIŽ ROKY ČELÍ ÚTOKŮM A VRAŽDÁM MUSLIMSKÝCH RADIKÁLŮ. JE ZVLÁŠTNÍ, JAK MOC SE STARÁME O TIBETSKÉ MNICHY A JAK MÁLO O KŘEŠŤANY ZABITÉ V ARABSKÝCH ZEMÍCH.

Václav Cílek (*1955) pracuje jako environmentální geolog se specializací na vývoj krajiny a klimatu v Geologickém ústavu AV ČR. Publikoval asi 400 vědeckých sdělení, spolupracoval na řadě knih (*Krajiny vnitřní a vnější, Borgesův svět, Neklidný plamen, Pravěká Praha, Kolapsy a regenerace civilizací a další*). Žil a pracoval v Tanzánii, Egyptě, Vietnamu, Rusku, Nepálu, USA a dalších místech. Spolupráce s archeology a egyptology jej přivedla ke studiu vazeb mezi společností, klimatem a energetickými zdroji i k otázkám dalšího vývoje naší společnosti.

DLOUHÁ CESTA PRO VODU
VE STŘEDNÍM SUDÁNU

NÁSTĚNNÁ MALBA V SOPKOU
ZNIČENÉ VESNICI POD MERAPI
NA STŘEDNÍ JÁVĚ, ZE KTERÉ JDE
SMUTEK. POHLED UPŘENÝ NA DVEŘE
MŮŽE ZNAMENAT JAK TOUHU
PO DOMOVĚ TAK OBAVU, CO ZASE
PŘIJDE

vždy ve svém domácím prostředí vyšší společenský status, protože stavět školu v Keni je přeci jen něco úžasnějšího, než s Romy v Duchcově řešit náhradní bydlení a přídatky na děti. Na misích proto celkem často potkáme milé, inteligentní lidi, kteří potřebují pomoc sami sobě a činí to tak, že pomáhají jiným a pak jsou za to doma chváleni a považováni za „lepší lidi“. Tento druh poměrně roz-

šířené pomoci, kterému podléhají nejenom jednotlivci, ale občas i celé instituce, je do určité míry emočním parazitováním na chudším bližním a zvyšováním vlastního sociálního statutu.

Místní chudina si toho je na nějaké úrovni vědoma, a tak za projevenou pomoc často není vděčná, jak bychom automaticky očekávali, ale může reagovat až nenávisť. Dobrovolníci si mnohdy přejí získat úctu a lásku prostých vesničanů se širokým úsměvem, ale místo toho dostanou někdy (a po právu) „do zubů“.

Jak se dá s touto situací ku prospěchu věci zacházet? Dobré výsledky jsem viděl u lidí, kteří pomáhali mimoděk, bez velkých emocí, skoro cynicky, jako by je to trochu obtěžovalo. Prakticky všichni domorodci jsou lepší praktičtí psychologové než my a dokážou jasně vycítit sílu upřímnosti. K tomu ale doopravdy potřebujeme rozumět sami sobě, svým pohnutkám a sebeklamům o vlastní dobrotě či dokonce posvátnosti.

Je téměř nezbytné nechat se před odjezdem od někoho poučit a k pomoci přistupovat jako k práci, ne jako k nějakému vyššímu poslání. Nejlepší způsob, jak se s místními lidmi seznámit, je společná práce anebo u žen společné vaření. Velmi bych si rozmyslel jít ostatním příkladem: člověk by neměl být příliš dobrý, protože to opět zavání vyvyšováním. Pracovník zahraniční mise je zároveň dobrá parta, se kterou se dá odjet ze země nebo získat nějaké výhody. Takže je potřebné, aby člověk byl proškolen o pohlavních chorobách, jimiž jsou některé populace promořeny (Tibet, rovníková Afrika). Viděl jsem okázalé příjezdy zahraničních učitelů a humanitárních pracovníků a tiché tajné odjezdy na léčení domů.

Situace a strategie

V zásadě můžeme rozlišovat tři základní situace, které vyžadují různé strategie:

1. Přírodní pohroma jako je zemětřesení nebo tsunami. V tomto případě neřešíme žádné emoční problémy, šetříme vlastními city a pomáháme, jak se dá. Tady se jedná o fyzickou pomoc, ne o nějaké psychologizování. Nepomáháme do úplného vyčerpání a hrdinským skutkům se vyhýbáme. Zhroucený humanitární pracovník je problém.

2. Dlouhodobý pobyt v chudém nebo narušeném prostředí, kde se člověk musí nějak integrovat do místních sociálních sítí, je psychologicky a emočně nejsloži-

INDONÉSIE, OBLAST BUKKITINGI, VJEZD DO ČÍNSKÉ ČTVRTI. GRAFFITTI ŽÁDÁ, ABY JIŽ NEDOŠLO K POGROMŮM NA ČÍNANY

DŮLEŽITÉ VĚCI JAKO JE ZAVLAŽOVÁNÍ POLÍ NEBO SVATBA JE NUTNÉ POŘÁDNĚ PROMYSLET. VENKOVSKÉ SHROMÁŽDĚNÍ NA ZÁPADNÍ SUMATŘE. HLAVNÍ ŘEČNÍK POUŽÍVÁ VÝRAZY JAKO JE „KONTEXT SITUACE“. NEJENOM SLOVNÍK, ALE I KULTURA VZÁJEMNÉ ÚCTY JE ZDE VYŠŠÍ NEŽ NA ČESKÉ VESNICI

tější, ale člověk si může nechat poradit od zkušenějších kolegů.

3. Pobyt ve společnosti, která se rozkládá a již jako celku už není možné pomoci, určité ne v krátkodobém měřítku. Jedná se například o Egypt, jehož ekonomika je slabá, úrodné půdy je málo, země závisí na jednom velkém vodním zdroji – Nilu a ročně přibývá skoro milion obyvatel. V tomto případě bych volil jinou, zatím nevyzkoušenou a ze současného hlediska politicky nekorektní cestu pomoci. Zkusil bych zachránit egyptské křesťany – Kopty – kteří jsou pracovití, mají pověst

dobrých lékařů, právníků a ekonomů. Pomoc ve stylu Noemovy archy bych organizoval tak, že jednotlivá česká či slovenská města a vesnice by ohlásily, kolik lidí mohou zaopatřit a integrovat a podle toho bych selektivně (celý tento postup je z hlediska dnešní doby politicky nekorektní) vybíral ne jednotlivce, ale celé vhodné rodiny, a to včetně starších lidí. Zároveň bych v nějakém místě vybudoval kulturní koptské centrum s klášterem, aby si tato společnost zachovala svoji kulturní a náboženskou identitu, která nás může obohatit.

Úryvek z učebních textov *Globálne vzdelávanie*, ktoré pripravuje Živica a Technická univerzita vo Zvolene v rámci projektu *Globálne vzdelávanie na Fakulte ekológie a environmentalistiky TUZVO podporeného Slovak Aid v rámci výzvy č. SAMRS/2013*.

Václav Cílek, autor článku

(všetchny fotografie V. Cílek)

O peruánskom príbehu a globálnom vzdelávaní

Detstvo prežila v Brazílii, štúdium absolvovala v Británii, počas svojho profesijného života pôsobila v Írsku, na Novom Zélande, vo Fínsku a v súčasnosti i v Kanade.

Profesorka Vanessa Andreotti o globálnom vzdelávaní nielenže prednáša, ona ním aj žije. Študenti Sokratovho inštitútu mali tú česť privítať ju na ďalšom štvordennom workshope na Zaježovej, kde sa s nimi podelila o to, čo považuje za podstatu vzdelávania.

Akéhokolvek, nielen toho globálneho. Pretože, ako hovorí Vanessa: „Vzdelávanie začína vždy v nás samých“.

Po príchode na Zaježovú nás okrem lektorského tímu v seminárke víta aj usmiata Vanessa. Cestu merala z ďalekého Oulu a pred našim stretnutím absolvovala už intenzívne štyri dni s pedagógmi zo zvolenskej Technickej univerzity. Únavu na nej však nie je možné pozorovať, iba ak tak zvedavosť a záujem. To platí pre obe strany, pre mnohých z nás je Vanessin workshop práve ten, na ktorý sme sa najviac tešili. Lady sa prelamujú takmer okamžite a po Vanessinom interaktívnom predstavení sa osmeľujeme a kladieme jej otázky. Asi nečakané, pretože Vanessa sa rozhoduje na ich základe zmeniť celý vopred pripravený program. Ukazuje nám tak jednu zo svojich lektorských kvalít – schopnosť pružne reagovať na potreby skupiny.

Úvodom do problematiky globálneho vzdelávania sa pre nás stáva peruánsky ľudový príbeh o hadovi, pume a kondorovi. Každé zo zvierat je personifikáciou spôsobu, akým komunikujeme s von-

kajším svetom a vzťahujeme sa jeden k druhému. Hada ovláda naše srdce a intuícia, je zosobnením nášho spojenia so zemou a s ostatnými bytosťami. Pumu riadi rozum a pomáha nám prijímať a vyhodnocovať informácie. Napokon, kondor je symbolom pre všetko, čo presahuje naše racionálne chápanie, či už je to hudba, umenie alebo náboženstvo. Ľudská bytosť bude v rovnováhe len pokiaľ sa bude rozvíjať všestranne. Poučenie jasné ako v Ezopovej bajke. Ako však Vanessa upozorňuje, dnešnému svetu až príliš dominuje racionálne učenie pumy. Kým tápeme v záplave informácií, zabúdame rozvíjať aj ostatné zložky našej osobnosti a ukracujeme predovšetkým hada. Výsledok? Predsudky, rasizmus, náboženská nenávisť. Podstatou globálneho vzdelávania je teda práve porozumenie, že všetky bytosti sú rovnocenné, že v každej z nich vidíme aj kúsok seba. Na to je niekedy nutné potlačiť rozum do úzadia a začať viac vnímať srdcom.

Vanessa Andreotti je historicky najmladšou profesorkou vymenovanou vo Fínsku. Napriek svojim nesporným akademickým kvalitám však chce vo vzdelávaní experimentovať. Vanessa napríklad verí, že pri učení majú nezastupiteľnú rolu práve príbehy a rozprávky. Je tomu tak, pretože na rozdiel od očistených a zhustených informácií prítomných vo formálnom vzdelávaní, dokážu príbehy vyprovo-

vať emócie a osloviť tak celú našu bytosť, nielen naše racie. Emocionálna väzba pretrváva a posolstvo odovzdané príbehom tak má oveľa dlhšiu trvácnosť. Rovnako dôležité je aj vzdelávanie vlastnou skúsenosťou, nazývané odborne aj zážitková pedagogika. Takéto učenie sa nechráni učňa pred negatívnymi pocitmi a skúsenosťami, pretože aj negatívny zážitok má v sebe veľký vzdelávací potenciál, stačí s ním len produktívne pracovať.

Rovnaké to bolo aj v našom prípade. Vanessa odmietla „kriť ďalej naše pumy“ a namiesto štyroch dní naplnených prednáškami sa rozhodla ponúknuť nám priestor na vstúpenie samých do seba a učenie sa predovšetkým jeden od druhého. Po celý čas bola ako mentor pri nás, ale do procesu nášho učenia sa zasahovala len minimálne. To sa spočiatku stretlo v skupine s rozporuplnými reakciami, však namiesto akademičky pripomínala Vanessa chvíľkami skôr spirituálnu líderku. Po čase ale obavy ustúpili zvedavosti a my sme počas jednotlivých aktivít začali viac vnímať samých seba a otvárať sa jeden druhému. Kto niekedy zažil kvalitný tréning osobnostného rozvoja, asi by len spokojne pokyvkával hlavou.

Keď nám na samotnom konci workshopu Vanessa Andreotti už opäť vo svojej „profesorskej koži“ konečne ponúkla

ŠTUDENTI SOKRATOVHO INŠTITÚTU SA SNAŽIA V SIMULAČNEJ HRE ZÍSKAŤ ČO NAJVIAC VZÁČNYCH SUROVÍN A ČO NAJDLHŠIE SA TAK UDRŽAŤ NAŽIVE
FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

OBČAS JE V ŽIVOTE DŮLEŽITÉ
PRESTAŤ VŠETKO RACIONALIZOVAŤ,
ODDAŤ SA INTUÍCIÍ A ZAČAŤ VIAC
VNÍMAŤ SRDCOM
FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

priamu odpoveď na otázku: „Čo to presne globálne vzdelávanie je?“, zdefinovala ho ako „vzdelávanie, ktoré rozširuje možnosti pre spoločné myslenie a spoločný život v neustále komplexnejšej, neistejšej, pluralitnej, vzájomne na seba závislej a nanešťastie i nerovnej globálnej spoločnosti“. Jeho základom má byť „hlboké pochopenie sociálnych, kultúrnych, ekonomických a historických síl a prúdov, ktoré vzájomne prepájajú ľudí, miesta, lokality a svetonázory a tiež pochopenie ťažkostí, ktoré prináša zasahovanie do týchto komplexných a dynamických systémov“. Myslím, že bez našich skúseností a zážitkov z aktivít počas workshopu by sme jej odbornému jazyku nedokázali porozumieť zďaleka tak dobre.

Toto, v poradí už tretie stretnutie s lektormi pre nás tak zároveň otvorilo veľmi dôležitú otázku: „Aká je ideálna forma vzdelávania v súčasnej dobe?“. Postupne sa nám tak odhaľuje jeden z najväčších a pre mňa osobne tak trochu neočakávaných prínosov Sokratovho inštitútu – každý lektor je úplne iný a spolu so špecifickým know-how zo svojej oblasti nám vždy predstavuje aj svoj unikátny spôsob sprostredkovávania vedomostí.

Ivana Rapošová,
autorka je študentka sociológie
na Masarykovej univerzite v Brne
a študentka Sokratovho inštitútu,
ivana.raposova@gmail.com

15. December 2013

Drahí lektori a študenti Sokratovho inštitútu,

vyzvali ma, aby som napísala list, do ktorého by som preniesla aspoň časť dojmov, ktoré som si odniesla po odučení workshopu, na ktorý som prijala pozvanie. Mám dojem, že to, čo sa na workshope „naozaj“ stalo, nie som schopná reálne odkomunikovať, no napriek tomu sa pokúsim priblížiť aspoň niekoľko aspektov. Pomôžu Vám získať predstavu o type učenia, ktorým sme si na workshope spoločne prešli.

Keď prednášam o globálnom vzdelávaní, pomáham si vedomosťami získanými štúdiom pôvodných obyvateľov. Zvyčajne zdefinujem strategický rozdiel medzi dvoma typmi zmyšľania – zmyšľaním logickým a zmyšľaním metaforickým. Logické zmyšľanie je posadnuté faktami, číslami, predvídavosťou, kontrolou a objektívnym popisovaním sveta prostredníctvom slov. Metaforické zmyšľanie je naopak posadnuté symbolmi, vášňami, rytmami, prepojeniami a vzorcami.

Pri príprave na workshop a pri práci so skupinou som sa rozhodla zamerať sa na logické zmyšľanie a prvý prístup. Na metaforické zmyšľanie a druhý prístup som im ponúkla len letný pohľad. Akonáhle som sa však zoznámila s účastníkmi, oznámila som im, že otázky, ktoré mi budú večer klásť, môžu zmeniť program workshopu. Tak sa aj stalo. Všetky otázky boli existenciálnej povahy: Kde je domov? (vo mne) Ako si ho našla? (tak, že som ho prestala hľadať okolo seba) Prečo sú rozprávky a príbehy také dôležité? (pretože definujú naše životy)

Práve toto vo mne zanechalo hlboký dojem, pretože som očakávala, že otázky takéhoto charakteru prídu na konci workshopu a nie na jeho začiatku. Pôvodný harmonogram rýchlo vyletel hore komínom a ja som sa rozhodla skúsiť niečo, čo som dovtedy nikdy neskúsila – viesť workshop striktno využitím druhého prístupu, pričom som vedela, že to v skupine vyvolá odpor a krízu. Počas nasledujúcich troch dní sme experimentovali s „inými“ typmi vzdelávania a poznania. Učili sme sa zmyšľaniu iných kultúr, iných existenciálnych tradícií a pôvodných obyvateľov, pričom sme sa spoliehali výlučne na metaforickú myseľ.

To, čo mi po workshope ostalo, bol pocit, ktorý možno opísať len ako veľkú vďačnosť za možnosť byť svedkom zázraku, ktorý spočíval v tom, že sa celkom zázračne udialo čosi celkom iné než sme očakávali. Som si istá, že táto udalosť bude mať hlboký vplyv na moju ďalšiu prácu.

Ďakujem Vám!

Vanessa

Z anglického originálu preložil a skrátil Tomáš Fedorko.

Schooling the world

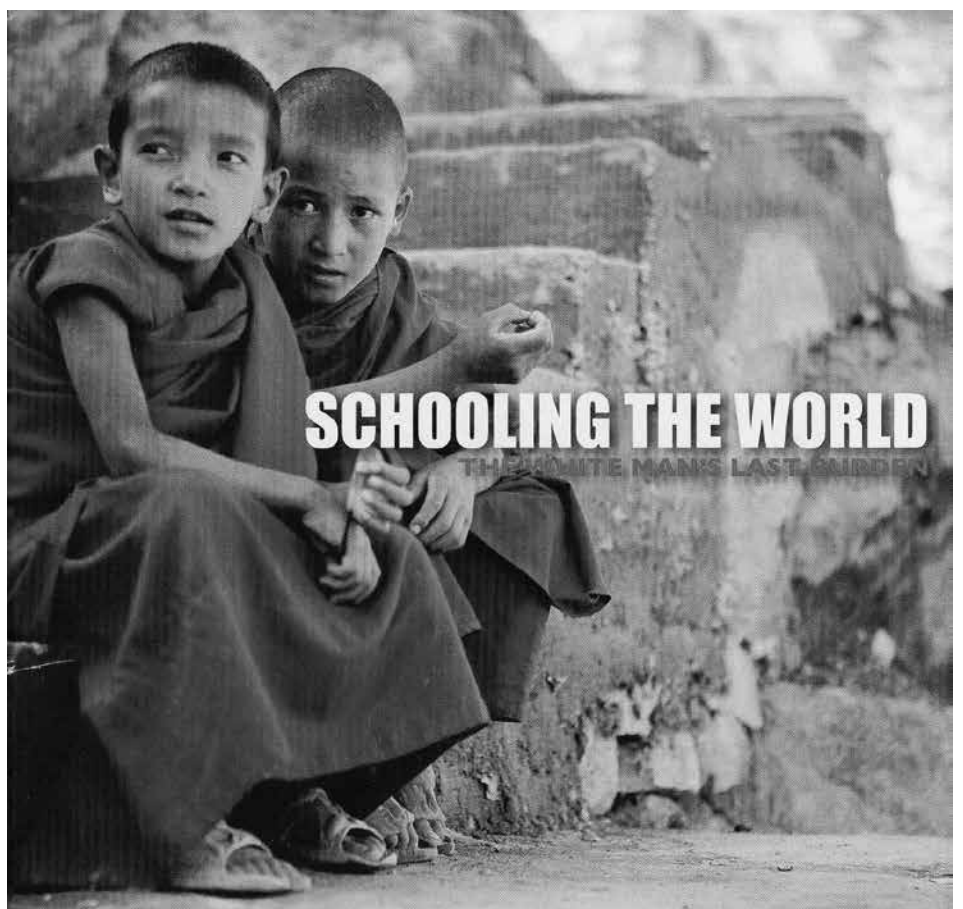
The white man's last burden

Film režisérky Carol Black, „Schooling the world“ s podtitulom *The white man's last burden* (Posledné bremeno bieleho muža) sme mali možnosť vidieť v rámci workshopu s profesorkou globálneho vzdelávania Vanessou de Oliviera Andreotti. Film vykresľuje krásu budhistickej kultúry Ladakhu v severnej časti Indie. Výpovede ľudí žijúcich a pochádzajúcich z Ladakhu sú doplnené o názory antropológa a etnológa Wave Davisa, výskumníčkou Heleny Norberg-Hodge a Vandany Shivy, ocenených za prácu s tradičnými kultúrami Indie, a Maniha Jaina, bývalého programového manažéra edukačných programov UNESCO, USAID a Svetovej banky.

Hlavnou myšlienkou filmu je poukázať na negatívny dopad idey pomoci prostredníctvom edukácie. Problémom je kultúrna nadradenosť, s ktorou sa pristupuje k vzdelávaniu. Edukácia realizovaná pod rúškom pomoci „zaostalejším kultúram“ ukazuje západnú civilizáciu ako vrchol bytia, ktorý je potrebné dosiahnuť. Deťom je predstieraný názor, že ich kultúra je spiatočnica, nemoderná a zahanbujúca. Film nám ukazuje generáciu detí, ktoré sú vytrhnuté z ich prirodzeného prostredia do internátnych škôl. Je im ponúknuté vzdelanie, ktoré nie je adresné, nevyplýva z potrieb obyvateľov a ani zo znalosti pôvodnej kultúry. Pri pohľade na pochoďujúce deti v uniformách mrazí.

Film sa nesnaží len kritizovať, formuluje aj riešenie, ktorým je dialóg. Nabáda nás, aby sme k iným kultúram pristupovali v zmysle: „Máme určité zručnosti, ktoré by sa vám mohli zísť a chceme Vám ich ponúknuť. Rovnako sa chceme učiť MY od VÁS.“ Nie formou: „Váš životný štýl nie je ďalej akceptovateľný. My máme ten správny patent na život.“ Film nám umožňuje zamyslieť na tým, kde sa v tomto roztočenom kolotoči nachádzame my. Uvedomujúc si, že západný spôsob vzdelávacej politiky potláča individualitu a pracuje na princípe manufaktúry pracovnej sily.

Jana Gondová, autorka je interná doktorantka na katedre andragogiky na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici a študentka Sokratovho inštitútu, jane.gondova@gmail.com

Elektrárňa Piešťany

– vyberte sa na cestu
za poznáním a zábavou.

Čo je to energia a ako funguje, sa dozviete práve tu. Zažite večer so sláčikmi, rockom, jazzom či divadlom. Alebo si zájďte na výstavu. Priestor je otvorený aj pre vaše nápady a projekty. Navštívte nás na FB alebo www.elektrarnapiestany.sk, či www.energiazblizka.sk. A že „elektrárňa“ sa tak nepíše? Správne. V roku 1906, keď si mesto elektráreň postavilo, to ale tak bolo ☺...

ELEKTRÁRŇA
PIEŠŤANY

MARTIN BUŇO, študent ekonómie:

„Sokratov inštitút ma naučil spájať súvislosti. Každý workshop sme preberali niečo iné, a predsa bolo krásne vidieť, ako povedzme spolu súvisia médiá s ekonomikou, ropná kríza s alternatívami v poľnohospodárstve, riešenie konfliktov a hospodársky rast. Aj preto som si ako svoj mikroprojekt zvolil výstavu, kde porovnávam dve zdanlivo nesúvisiace minority: Nedotknuteľných v Indii a Rómov na Slovensku.“

MÁRIA CHUDÍKOVÁ, študentka environmentalistiky:

„Mám rada, keď stretnem ľudí osobne, z bezprostrednej blízkosti. Keď môžem vidieť, ako hovoria, ako sa správajú mimo prednášok a formalít. A to mi Sokratov inštitút umožňuje. Stretnúť zaujímavých ľudí, len tak s nimi byť a zhovárať sa s nimi o čomkoľvek. Bez komplexov alebo naparovania sa.“

TOMÁŠ FEDORKO, študent scenáristiky:

„Na Sokratovom inštitúte sa mi páči, že nie je priemerný. To je dnes na Slovensku vzácnosť.“

IVANA RAPOŠOVÁ, študentka sociológie:

„Vedomosti sú len jednou časťou toho, čo mi Sokratov inštitút priniesol. Rovnako dôležité sú aj kontakty a priateľstvá. Sme dobrá partia, držíme spolu, a vieme, že sa na našich lektorov môžeme v budúcnosti vždy obrátiť.“

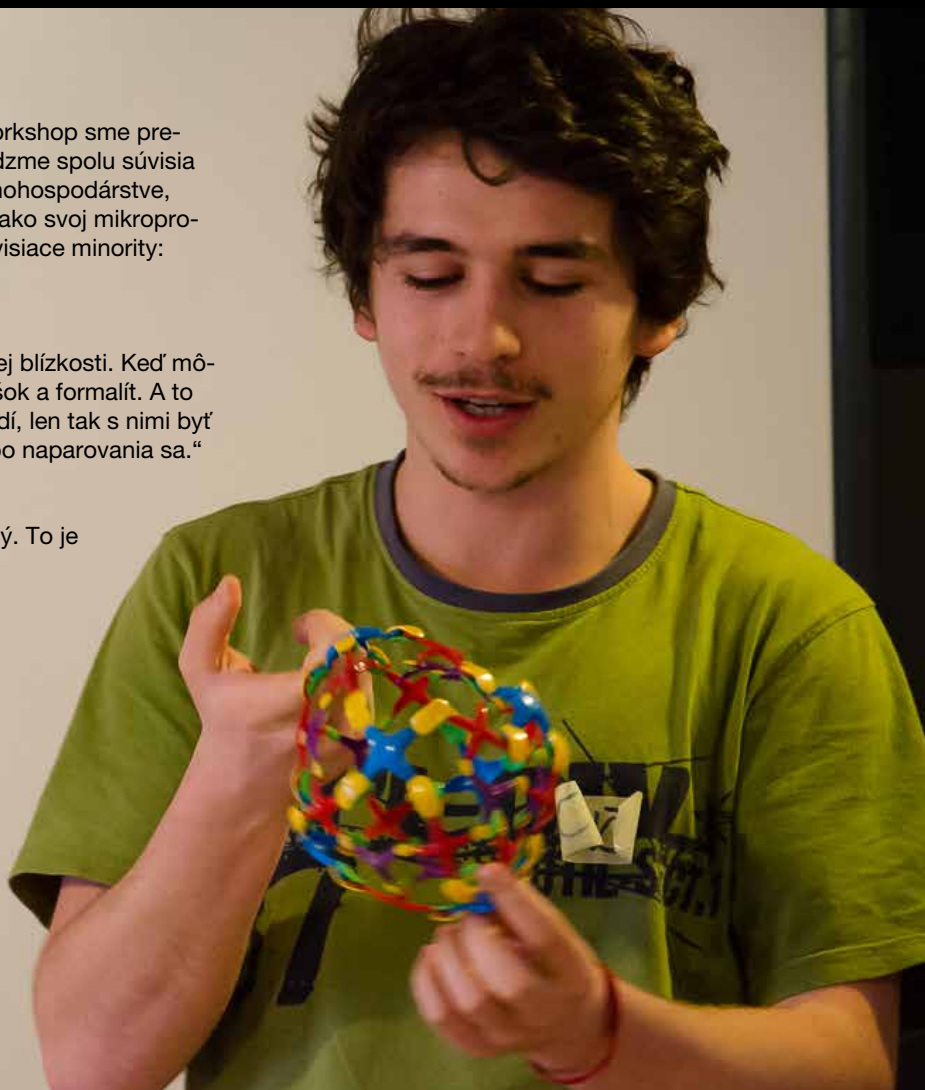

FOTO: LUKÁŠ PODOLSKÝ

sokratov inštitút

REALIZUJE ŽIVICA

PROGRAM ŠVAJČIARSKO-SLOVENSKEJ SPOLUPRÁCE
SWISS-SLOVAK COOPERATION PROGRAMME

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Slovenská
republika**

Na projekte sa finančne spolupodieľajú
Švajčiarska konfederácia a Slovenská republika.

BLOKOVÝ GRANT PRE MVO A PODPORU PARTNERSTIEV ŠVAJČIARSKO-SLOVENSKEJ SPOLUPRÁCE
REALIZUJE NADÁCIA EKOPOLIS

V SPOLUPRÁCI S PARTNERMI NADÁCIOU SOCIA A KARPATSKOU NADÁCIOU

soc'za

WWW.BGSFM.SK

Ďalekohľad – časopis pre environmentálnu výchovu a filozofiu, 29. číslo **VYDÁVA:** Centrum environmentálnych aktivít Trenčín a ŠPIRÁLA – sieť environmentálne výchovných organizácií **ADRESA REDAKCIE:** CEA, Mierové námestie 29, 911 01 Trenčín **TEL./FAX:** 032 6 400 400 **E-MAIL:** cea@changenet.sk **EDITORKA ČÍSLA:** Alžbeta Remencová **REDAKČNÁ RADA:** Mgr. Richard Medaľ, RNDr. Silvia Szabóová, Ing. Štefan Szabó, PhD., Mgr. Juraj Hipš, Ing. Klaudia Medaľová, Mgr. Jana Menkynová **GRAFICKÁ ÚPRAVA:** Mgr. Svetozár Šomšák **TEXTOVÉ KOREKTÚRY:** Neprešlo jazykovou úpravou **REGISTROVANÉ EV 4990/14** **VYŠLO:** 2. júna 2014 v náklade 3000 ks

SOKRATOV INŠTITÚT JE PODPorený Z PROGRAMU ŠVAJČIARSKO-SLOVENSKEJ SPOLUPRÁCE A ZSE, A. S.